

UPPSALA
UNIVERSITET

Befriad från simlektionerna!

Om dispenser från obligatorisk simundervisning inom
grundskolan till följd av religiösa skäl och om barns rätt till
kunskap

av

Anna Ask Bachofner

C-uppsats nr 2007:1

Handledare: Guadalupe Francia

C-UPPSATSER FRÅN PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN
Box 2109, 750 02 Uppsala

1 Bakgrund	1
1.1 Ett kultur- och pedagogikintresses framväxt.....	2
1.2 Begrepp	3
1.3 Följder av kultur eller religion?.....	4
1.4 Dispenser från obligatorisk skolundervisning.....	5
1.5 Religiösa skäl till dispenser.....	5
1.6 Skolverkets rapport om simkunnighet, 2004.....	6
1.7 Kommunernas statistikredovisning	7
1.8 Syfte och frågeställningar.....	7
1.8.1 Avgränsningar	8
2 Metod	9
2.1 Arbetet med teoretisk bakgrund, rapporter och lagtext.....	9
2.2 Urvalet.....	9
2.3 Etiska aspekter.....	11
2.4 Tonvikt på en kvalitativ analys av data.....	11
2.5 Telefonintervjuerna	11
2.6 Analys av intervjuerna	12
2.7 Genomgång av dokument.....	12
2.8 Undersökningens trovärdighet	12
3 Teoretiska perspektiv och tidigare forskning	14
3.1 Förutsättningar för en mångkulturell demokratisk statsform.....	14
3.2 Kulturstudien, The World Values Survey	15
3.3 Kulturrelativism och ”gruppessentialismens misstag”	15
3.4 Barns rätt till kunskap	16
4 Lagar och styrdokument	18
4.1 Skollagen.....	18
4.2 Kursplanen för idrott och hälsa	18
4.3 Grundskoleförordningen	19
4.4 FN: s konvention om barnets rättigheter	19
4.5 Kort sammanfattning och analys.....	19
5 Den empiriska undersökningen - resultat och analys	21
5.1 Intervjuerna	21
5.1.1 Kommunernas handläggning av dispenser.....	21
5.1.2 Kommunernas prioriteringar vid dispenser.....	23
5.1.3 Föreslagna förbättringar för att öka simkunnigheten	24
5.1.4 Konsekvenser av kommunernas handläggning och praxis	25
5.2 Kommunernas dokument	28
6 Slutdiskussion	29
7 Uppslag inför framtida forskning	32
8 Referenser	33
8.1. Elektroniska referenser.....	34

Bilaga: Intervjuguide

Förord

Det har varit intressant - vissa dagar slitsamt - men oftast roligt och utvecklande att skriva den här uppsatsen. Jag vill inför läsningen skicka ett stort tack till de informanter ute i kommunerna som har bidragit med sitt kunnande genom att bland annat berätta om den arbetsvardag som de lever och verkar i. Jag vill också tacka min handledare Guadalupe Francia för hennes engagemang, den kunskap som hon delat med sig av och hennes synpunkter som har gjort uppsatsen så mycket bättre! Sist, men inte minst, vill jag tacka min familj som har stått ut med mig alla dagar och kvällar, när jag har stängt in mig på kammaren med rapporter, böcker och min dator i många långa timmar...

Anna Ask Bachofner
Uppsala, 2007-01-18

Sammanfattning

Sverige har under de senaste decennierna blivit ett alltmer mångkulturellt land. I samband med en stor immigration från och med 1960-talet och i och med den ökande globaliseringen, har vi kommit i kontakt med människor som har många olika sätt att leva och förhålla sig till sin omvärld. Sverige är ett förhållandevis sekulariserat land, där religionen i allmänhet inte spelar någon märkbar roll i människors vardagsliv. I flera andra länder har dock religionen en avgörande betydelse för hur människor agerar och prioriterar i sina liv. I och med att många människor från länder där religionens ställning är stark har flyttat till Sverige, har följaktligen religionen fått ett större inflytande i vårt land. Detta är något som bland annat personal i skolor och på vissa arbetsplatser har fått erfara på olika sätt och i ökande grad. Inom vissa religioner och samfund tillåts exempelvis inte flickor att bära badkläder, som inte täcker armar och ben eller som avslöjar deras kroppsformer. Detta kan medföra att vissa familjer upplever det som problematiskt med den obligatoriska simundervisningen i skolan.

Syftet med den här studien har varit att undersöka kommuners handläggning av dispenser från obligatorisk simundervisning i grundskolan, till följd av religiösa hänsyn. Jag har även avsett att utifrån studien diskutera barns rätt till likvärdig kunskap.

Jag har i min undersökning vänt mig till fem kommuner som, i samband med Skolverkets kartläggning av barns simkunnighet år 2004, angav religiösa skäl som en orsak till att barn i kommunen saknade simkunskaper. Jag har genomfört intervjuer med skol- och utbildningsansvariga på förvaltningsnivå. Dessutom har jag kompletterat med en rektors och en badmästares synpunkter i två kommuner som av olika skäl har en organisation där dessa spelar en särskilt central roll. I anslutning till intervjuerna fick jag även ta del av dokument som kommunerna på olika sätt använder sig av, i de fall då ansökningar om dispens från simundervisning förekommer. Utifrån teoretiska studier och den empiriska undersökningens resultat, har jag därefter analyserat och diskuterat förhållandet mellan hänsyn till familjers rätt att utöva sin religion och barns rätt till likvärdig och i förhållande till läroplanen fullständig kunskap.

Ett resultat av studien är att det genom intervjuerna har framkommit att kommunerna, till följd av oklara och motstridiga riktlinjer har utarbetat varierande förhållningssätt till hur dispenser från simundervisningen ska hanteras. Detta kan bidra till att dispensärenden behandlas märkbart olika i skilda kommuner och att det kan påverka barns rätt till likvärdig utbildning. Ett annat resultat från undersökningens intervjuer är att det, bland annat genom bristande kontroll och uppföljning, i vissa kommuner finns risk för att barn som kommer till Sverige efter årskurs 5 går miste om simundervisning. Dessa barn riskerar följaktligen att gå igenom grundskolan utan att lära sig att simma. Från undersökningen framgår det även att kommunerna har intagit en striktare hållning gentemot föräldrars begäran om dispens från undervisning än tidigare och att Skolverkets uppföljning år 2004 kan ha medverkat till detta. Kommunerna har gått från ett mer kulturellrelativistiskt förhållningssätt till att i högre grad stå upp för och hävda barns rätt till kunskap.

1 Bakgrund

Från och med 1960-talet har en stor våg av immigration nått Sverige, först genom arbetskraftsinvandring och senare genom framför allt flyktingar från politiska, ekonomiska och religiösa konflikter runt om i världen (Svanberg och Tydén, 1999). Detta tillsammans med den ökande globaliseringen med en mer internationell arbetsmarknad och ett ökat utbyte med andra kulturer via semesterresor och liknande, har bidragit till att vi i Sverige har fått ta del av många skilda värderingsmönster och sätt att leva.

Människor i Sverige hade tidigare under en mycket lång tid levt i fred och befolkningen var relativt homogen även om minoriteter i form av bland annat vissa finsktalande grupper och samer fanns i landet (Svanberg och Tydén, 1999). När vi sedan snabbt kom i kontakt med en stor variation av kulturer och människor, med märkbart skilda värderingar än våra traditionellt svenska, var vi inte förberedda på vilka effekter som dessa möten skulle få för landet och människorna som lever i det. Religioner och kulturer som förespråkar en annan syn på familjestruktur och skilda regler för kvinnor och män, är en av de konsekvenser som immigrationen har bidragit till (Esmer & Pettersson, 2005). Yilmaz Esmer är professor i statsvetenskap i Istanbul och Thorleif Pettersson är professor i religionssociologi vid Uppsala universitet. De deltar båda sedan många år tillbaka i ett forskningsprojekt som kallas The World Values Survey, där man studerar kultur, livsstilar och värderingsmönster i länder runt om i världen. Utifrån den studien har Esmer och Pettersson skrivit en forskningsrapport (2005). Författarna redovisar i sin rapport hur varierande stor betydelse religion och traditionella värderingar kring familj och moral har i skilda delar av världen. Det finns stora variationer i dessa avseenden, men anmärkningsvärt är att Sverige i denna undersökning visar sig vara det mest sekulariserade och landet och med en mycket liberal och tolerant inställning till alternativa levnadssätt och religioner. Esmer och Pettersson menar att religionen för svenskar i allmänhet inte har någon särskilt stark eller central betydelse för hur människor lever sitt liv. Detta kan vara en orsak till att vi kan ha svårt att förstå hur starkt inflytande religiösa aspekter kan ha på människor från andra länder. I tabell 1 (se s 2), som är hämtad från Esmer och Petterssons rapport (2005) ges en överblick över hur stor betydelse religionen har för människor i olika länder. På frågan "Hur viktig är religion i det egna livet" svarade 10,7 % av svenskarna att religionen var mycket viktig. I Polen, som är ett kristet katolskt land, svarade 44,7 % att den var mycket viktig. I Iran, ett av de länder som har en stor immigrantgrupp i Sverige, svarade 80,3 % på samma fråga att religionen var mycket viktig och i Turkiet gav 81,9 % samma svar. Dessa länder är endast några exempel på skillnaderna mellan religionens betydelse för människor av skilda ursprung. (Esmer & Pettersson, 2005)

Frågor som berör religion och kultur är komplexa och det finns sällan entydiga svar på hur dessa ska hanteras. Dessutom kan det uppfattas som provokativt och det kan väcka starka reaktioner, då frågor kring religioners påverkan i samhället debatteras. Detta är något som bland andra statsvetaren och tidigare holländska parlamentsledamoten Ayaan Hirsi Ali beskriver utifrån sin egen erfarenhet (2006). Debatten kring religiösa friskolor har också varit livlig i många länder under det senaste decenniet och det är något som flera författare tar upp i sina texter och böcker (Hirsi Ali, 2006; Guadalupe Francia, 2007a; Parker-Jenkins, 2006).

Tabell I

Svar på fyra frågor om religion i 10 länder. Resultat från EVS/WVS-omgången år 1999/2000. (Procent.)

		Födelseländer för de största immigrantgrupperna									
		Sverige	Finland	Polen	Serbien	Ryssland	USA	Bosnien	Turkiet	Iran	Indien
Ungefärligt antal svarande		1.000	1.000	1.050	1.150	2.400	1.200	1.200	1.200	2.500	1.900
Hur viktig är religion i det egna livet?	Mycket	10,7	13,8	44,7	29,2	12,1	57,1	34,4	81,9	80,3	57,0
	Ganska	24,3	31,3	39,2	39,7	32,6	25,5	36,5	11,3	15,1	23,9
	Inte särskilt	42,5	36,8	12,7	24,8	35,0	12,5	18,5	4,3	3,3	11,8
	Inte alls	22,4	18,0	3,4	6,3	20,3	4,9	10,6	2,5	1,2	7,3
Summa		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Hur viktig är Gud i det egna livet	Mycket	11,8	22,6	62,0	27,1	21,9	68,2	49,2	86,9	90,4	93,3
	Ganska	17,1	35,9	24,6	28,3	21,6	18,6	23,8	7,5	6,9	????
	Inte särskilt	30,8	23,3	10,0	26,2	28,7	7,7	15,2	3,0	1,3	????
	Inte alls	40,3	18,1	3,4	18,3	27,8	5,4	11,7	2,7	1,4	6,7
Summa		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ger religion bra svar på frågor om moral, familj, samhälle och andlighet?	Ja, på alla fyra	5,4	14,4	25,3	16,1	14,6	34,2	16,3	36,7	27,9	
	Ja, på tre	7,7	14,5	21,8	13,3	22,5	15,7	11,7	24,1	19,3	
	Ja, på en-två	36,2	37,6	31,9	34,9	30,3	29,3	38,0	24,9	40,6	
	Inte på någon	50,7	33,6	21,0	35,7	32,6	20,7	34,0	14,3	12,2	
Summa		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Hur ofta man besöker gudstjänster eller liknande	Varje vecka	3,7	5,4	59,0	9,5	3,2	45,2	27,7	39,1	27,4	32,0
	Varje månad	5,6	8,7	19,2	10,3	5,9	15,1	17,5	2,1	19,1	19,2
	Enstaka gånger	31,9	41,0	13,4	56,0	32,5	17,5	34,0	25,1	44,8	33,8
	Nästan aldrig	58,7	45,0	8,4	24,2	58,4	22,3	20,8	33,6	8,8	14,9
Summa		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Andel som inte har angivit något av de två första alternativen ö.h.t.		53,6	33,4	6,4	24,0	41,1	7,5	15,3	2,7	11,3	3,9

Källa: Yilmaz Esmer och Thorleif Pettersson. *Vilka är annorlunda? Om invandrades möte med svensk kultur*, s 40.

Eftersom det är ett högaktuellt ämne med vilka effekter mångkulturalismen har i samhället, har jag valt att i den här uppsatsen fördjupa mig inom ett av alla områden som berörs, nämligen hur dispenser från obligatorisk simundervisning i skolan till följd av religiösa hänsyn, eventuellt kan stå i relation till barns rätt till likvärdig kunskap.

1.1 Ett kultur- och pedagogikintresses framväxt

Mina första kontakter med människor från andra länder hade jag redan som mycket liten. Min mamma och hennes föräldrar kom i samband med det andra världskriget till Sverige från Estland. Jag stötte i vardagen på både tvåspråkighet och skilda kulturella och normativa uppfattningar. I och med att jag växte upp på en folkhögskola, fick jag dessutom under 1970-talet möta elever och deras barn, som hade flytt från Chile, Kurdistan, Namibia och många andra länder. Detta bidrog säkert till att väcka det stora intresse som jag därefter har odlat kring både kulturella aspekter och utbildningsfrågor.

Jag kom sedermera i kontakt med ett stort antal skilda kulturer och religioner i och med att jag under tio års tid arbetade som studieorganisatör och projektledare med inriktning på integration, internationellt utbyte, kultur och utbildning. På universitetet har jag studerat bland annat kulturanthropologi och ämnen kring mångkulturalism på Centrum för multietnisk forskning. Utifrån detta intresse och denna erfarenhet, blev det för mig ett naturligt val i samband med mina pedagogikstudier och den här uppsatsen att ta upp en pedagogisk fråga, som jag på skilda vis och i olika situationer har kommit i kontakt med. Jag har valt att koncentrera mig på dispenser från obligatorisk simundervisning till följd av religiösa hänsyn. Jag ser det som en betydelsefull pedagogisk fråga att lyfta fram huruvida religiösa anspråk på

anpassningar i den obligatoriska skolundervisningen kan medföra att vissa barn riskerar att gå miste om en jämfört med andra likvärdig utbildning. Detta val av ämne har jag gjort dels till följd av ett eget intresse och engagemang för frågor kring mångkulturalism, men framför allt på grund av att det är ett i dagsläget aktuellt och samhällsrelevant ämne, som det fortfarande finns bristande kunskap om. Forskningen kring detta ämne kommer troligtvis att öka inom den närmaste framtiden, i takt med att medvetenheten om olika konsekvenser och komplexiteten kring dessa förhållanden höjs.

1.2 Begrepp

Här följer några av de centrala begrepp som används i uppsatsen och en förklaring av vilken innebörd jag fyller dem med i detta sammanhang.

Kultur – Det finns många olika specifika definitioner av vad kultur är. Det finns dock i huvudsak två tydligt motsatta inriktningar då det gäller kulturdefinitioner, som uttrycks i varierande formuleringar. I den här uppsatsen använder jag inte begreppet kultur med innebörden att det består av sådant som studeras inom bland annat litteratur- konst- och musikvetenskap, såsom dans, teater och konstverk, så kallad klassisk kultur. Jag utgår istället från en vidare, antropologisk definition av begreppet. Enligt Edward B. Tylor, som upprättade en tidig definition av begreppet kultur på 1870-talet, kan man beteckna kultur som;

(...) den komplicerade helhet som innehåller erfarenheter, tro, moralbegrepp, rättsföreställningar, seder och alla övriga färdigheter och vanor en människa har förvärvat som samhällsmedlem. (Nationalencyklopedin, 1993)

I min uppsats använder jag mig av ett sådant förhållningssätt till begreppet kultur, eftersom jag är intresserad av att beskriva en helhet av ett samhälle och de människor som lever och verkar i det.

Kulturrelativism – I Nationalencyklopedin (1993) beskrivs kulturrelativism som en ”term som inom antropologin används för att beteckna både en moralisk attityd och ett forskningsmetodologiskt förhållningssätt till främmande kulturers sedvänjor och tankemönster”. Vidare kan man i Nationalencyklopedin läsa att;

Det har (...) påpekats att förekomsten av, eller strävan att etablera, universella mänskliga rättigheter inte utesluter en metodisk hållning som betonar varje samhälles rätt att förstås utifrån sina egna förutsättningar. (Nationalencyklopedin, 1993)

Med kulturrelativism menar jag i denna uppsats att hänsyn i hög grad tas till olika kulturers tankesätt och sedvänjor och att medlemmar som hänförs till en viss kultur behandlas utifrån dess kulturs utgångspunkter i högre grad än människor från traditionellt svensk kultur. Exempelvis kan kvinnor och barn, av bland andra myndigheter och skolor, oavsiktligt behandlas ojämnt, med våra mått mätt, med hänvisning till att de tillhör en viss kultur. I vissa kulturer tillmäts kvinnor och barn ett lägre värde än män och diskrimineras i olika utsträckning och former (Seyla Benhabib, 2002).

Religion – I Nationalencyklopedin (1994) beskrivs religion som ” både tron på ett högsta väsen, en höggud eller en makt” som ”har en vidsträckt (men inte universell) spridning”. Vidare kan man läsa om religion att;

De s.k. högre religionerna vill ge svar på frågan om livets mening, vad som är gott eller ont, varför människan måste lida och vad som kommer efter döden.
(Nationalencyklopedin, 1994)

Jag utgår i den här studien ifrån att religion är detsamma som människors trosåskådning. I vissa fall i denna undersökning blir det dock uppenbart att det inte är helt enkelt för alla människor att avgöra vad som är en människas religions och vad som är en människas kulturs inflytande.

Deliberativ demokrati – Seyla Benhabib beskriver en deliberativ demokrati som ett samhälle som tillåter kulturella meningsbrytningar i den offentliga sfären, bland annat genom riskfyllda dialoger mellan olika kulturella grupper. Dessa dialoger kan ”leda till såväl utanförskap och konflikt som förståelse och ömsesidigt lärande” (Benhabib, 2002, s 15). Detta är ett begrepp som återkommer i uppsatsen, bland annat i den teoretiska genomgången och i analysen av den empiriska studien.

Simkunnighet – Svenska Livräddningssällskapets definition; ”Simkunnig anses den vara som kan falla i vattnet, få huvudet under, och efter att åter tagit sig till ytan kan simma 200 meter bröstsim på djupt vatten, varav 50 meter ryggsim (sic!)” (SLS, 2007). Detta är den vanligaste definitionen av simkunnighet i landets kommuner, enligt Skolverkets rapport (2004). Vissa kommuner har dock gjort sin egen tolkning av begreppet simkunnighet.

Likvärdig utbildning - Enligt skollagen ska ”alla barn och ungdomar (...) oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet” (Skollagen, kap1 § 2). Detta är en viktig och central utgångspunkt i den här uppsatsen.

1.3 Följder av kultur eller religion?

Seyla Benhabib, som är professor i statsvetenskap och filosofi vid Yale University, belyser i sin bok (2002) hur myndigheter i vissa fall har en tendens att bemöta människor från andra länder än det egna, utifrån ett kulturellrelativistiskt perspektiv. Även den svenska journalisten Ingmarie Froman (2006) menar att myndigheter i Sverige under lång tid har bemött immigranter utifrån en kulturellrelativistisk synvinkel. Detta kan ha skett med goda föresatser om att vara tolerant gentemot olikheter och att därmed tillåta skilda tolkningar av företeelser i samhället från olika kulturers och tillhörande religioners perspektiv.

Det är inte alltid helt lätt för myndigheter och representanter för samhället att skilja på vad som styrs av människors kultur eller vad som är en följd av deras religion. Med tiden har det framkommit att det kulturellrelativistiska synsättet i vissa fall har bidragit till att framför allt kvinnor och barn i olika sammanhang har behandlats annorlunda än män till kvinnornas och barnens nackdel. Ett konkret exempel på att samhällets representanter har svårigheter med att hantera enskilda fall påvisas av Bengt Holgersson, landshövding i Skåne län. Enligt honom har de svenska välfärdsorganisationerna haft svårigheter med att ”samordna sina resurser och kunskaper till grupper med annan kulturell bakgrund och andra traditioner varför generella

bilder av kulturellt betingade beteenden har blivit ett hinder för att se och tillgodose flickornas individuella behov” (Länsstyrelsen i Skåne län, 2002). En kvinna i samma rapport menar att detta exempelvis har skett i fall då skolor och kommuner har accepterat dispenser från obligatoriska skolämnen av hänsyn till skilda religiösa förhållningssätt (Länsstyrelsen i Skåne län, 2002).

Vissa företeelser genomförs i religionens namn, även om de egentligen snarare är en följd av gamla sedvänjor i ett visst kulturellt område. Ett mer extremt och tydligt exempel på detta är att kvinnlig omskärelse inom vissa etniska grupper genomförs med hänvisning till islam, trots att det inte i Koranen finns belägg för att en sådan bör göras, något som Ayaan Hirsi Ali (2006) beskriver i sin bok *En fri röst*.

1.4 Dispenser från obligatorisk skolundervisning

Det finns olika skäl till dispenser från obligatorisk skolundervisning. En vanlig orsak till dispenser från exempelvis idrottsundervisning och simning är medicinska och sociala skäl. Dessa kan bestå av olika funktionshinder som begränsar en elevs möjlighet att röra sig, allergier mot klor eller en dokumenterad rädsla för vatten. (Skolverkets rapport, 2004)

Vissa barn undervisas i särskilda undervisningsgrupper i de kärnämnen som det krävs att en elev ska ha uppnått målen i, för att ha ansetts klara av grundskolan. För att möjliggöra detta, beviljas vissa barn dispens från andra skolämnen, som också ingår i timplanen för grundskolan. Timplanen anger den minsta garanterade tid som eleverna har rätt att få lärarledd undervisning i olika ämnen (Skolverket, 2006). Denna särskilda undervisning i skolans kärnämnen, kan man kalla ett slags anpassad studiegång och innebär att barnen ifråga inte får likvärdiga kunskaper som de barn som deltar i full undervisning.

Alla former av dispenser kan få olika former av konsekvenser och var och en av dessa kan vara intressanta att studera djupare. Den här uppsatsen fördjupar sig i handläggning och konsekvenser av dispenser från obligatorisk simundervisning till följd av religiösa hänsyn.

1.5 Religiösa skäl till dispenser

Det finns samfund som utifrån sin tolkning av religionen inte vill att deras barn ska medverka i olika former av och inslag i undervisning som bedrivs i den obligatoriska skolan. Bland annat finns det församlingar som uttrycker motvilja inför att låta sina medlemmars barn delta i till exempel vissa högtiders traditioner, svensk religionsundervisning, lägerskoleverksamhet, undervisning i sex och samlevnad samt idrott och simundervisning. Det finns exempel på kristna samfund som inte vill att barnen ska undervisas i Darwins evolutionsteori, utan istället hävdar att den enda rätta teorin om människans ursprung är den som man kan läsa om i Bibeln. Ett aktuellt exempel där ett samfund har begärt dispens från skolundervisning är den på senare tid uppmärksammade och enligt Christer Nilsson (1986) mycket slutna och svårtillgängliga församlingen Plymouthbröderna. Christer Nilsson, som själv föddes in i samfundet, anser att Plymouthbröderna är en ”mycket fundamentalistisk rörelse”. Några av de levnadsregler som medlemmarna enligt Christer Nilsson ska följa är bland andra;

- Medlemmar får inte bo under samma tak som orena utan måste bo i egna hus. ("Orena" är människor utanför samfundet.)
- Medlemmarnas barn får inte delta i skolmåltider, eftersom de där skulle behöva äta med utomstående.
- Barnen, liksom övriga medlemmar, inom samfundet firar inte jul och andra högtider och därför deltar inte barnen i exempelvis luciafirandet i skolan.
- Bröderna vill inte att deras barn "följer med på studiebesök i andra samfunds kyrkor eller lokaler, går på bio eller skolteater, eller deltar i annat, som strider mot avskildhetens principer" (1986, s 44).
- Omklädsel efter idrottslektioner, medverkan i måltider vid hemkunskap samt deltagande i sexualundervisning är inslag inom skolan som inte är förenliga med medlemmarnas levnadsregler.
- En kvinna får inte stå över en man.
- "Medlemmar uppmuntras att ingå äktenskap så tidigt som möjligt" (1986, s 40).
- En gift kvinna får inte arbeta. Undantag får dock göras vid akuta ekonomiska problem.
- Preventivmedel är inte tillåtna.
- Radio och tv finns inte i hemmen. De betraktas som "världens kloakrör" (1986, s 1). Även datorer anses vara skadliga.
- Den som bryter mot reglerna blir socialt utesluten.

Utifrån dessa förhållningsregler kan det uttydas att det för samfundets medlemmar kan upplevas som regelbrott när deras barn deltar i skolans religions- och sex- och samlevnadsundervisning, använder datorer och dagligen vistas bland och ska äta lunch och byta om tillsammans med människor som inte tillhör samfundet. Detta har bidragit till att dispenser från olika slags undervisning i den obligatoriska skolan har sökts av församlingens medlemmar. Plymouthbröderna har även genom företaget Laboraskolan AB försökt starta två fristående skolor i Hylte. Skolverket avslag dock deras ansökan med motiveringen att det fanns en risk för att eleverna inte fick en "allsidig och saklig undervisning" (Skolverket, 2006). Enligt bland andra nuvarande utbildningsminister Jan Björklund på DN Debatt 31 oktober, 2005 är det "viktigt att understryka att föräldrars valfrihet aldrig kan bli total i ett humanistiskt samhälle. Skollagen har som utgångspunkt att det är barnet/eleven som har rättigheter att få en allsidig undervisning". Detta inlägg gjordes efter att författarna hade tagit del av Skolverkets beslut om avslag på Plymouthbrödernas begäran om tillstånd att starta en friskola.

Plymouthbröderna är endast ett exempel och ett relativt uppseendeväckande sådant för att belysa hur religiösa hänsyn på olika sätt kan påverka den obligatoriska skolundervisningen. Att barn från det aktuella samfundet inte bör byta om tillsammans med andra barn, skulle dessutom eventuellt kunna ha inverkan på deras deltagande i skolans simundervisning.

1.6 Skolverkets rapport om simkunnighet, 2004

Skolverket genomförde år 2004 en landsomfattande undersökning av simkunnigheten hos Sveriges skolbarn i årskurs 5 i respektive kommun. Av rapporten som undersökningen resulterade i, framkom det att drygt 7000 skolbarn, eller 6 % av eleverna, i åk 5 inte uppnådde målen om att kunna simma och hantera farliga situationer vid vatten.

Drunkning är den tredje vanligaste dödsorsaken efter trafikolyckor och självtillfogad skada bland barn och unga. Drunkningsolyckor sker under alla årstider och såväl inomhus som utomhus. Under de senaste två åren har det skett en viss ökning av antalet drunknade barn. Drunkningsolyckor sker i både grunt och djupt vatten. Simkunnighet, ökad vattensäkerhet samt övervakning av små barn är det absolut viktigaste för att förhindra drunkningsolyckor.

Att kunna simma är en baskunskap i säkerhet som varje barn i Sverige har rätt att få möjlighet att lära sig. Det framgår av kursplanen för ämnet idrott och hälsa i grundskolan. Det är kommunerna och huvudmännen för de fristående skolorna som ansvarar för att kursplanen följs och för att alla elever ges förutsättningar för att nå upp till målen. (...) Kursplaner är författningar som uttrycker de krav staten ställer på utbildningen i olika ämnen i grundskolan. Av grundskolans kursplan för ämnet idrott och hälsa framgår att eleverna i slutet av det femte skolåret ska kunna simma och hantera nödsituationer vid vatten. (Skolverkets rapport om simkunnighet, 2004, s 1)

1.7 Kommunernas statistikredovisning

Samtliga svenska kommuner fick besvara Skolverkets enkät om simkunnighet i årskurs 5, då undersökningen genomfördes 2004. De flesta kommuner visade sig ha uppnått 100 % simkunnighet eller där i närheten. Det fanns dock oroande många kommuner som uppgav en låg andel simkunniga barn. Som skäl till detta angavs främst medicinska och sociala skäl, såsom allergier och rädsla för vatten. Därefter kom religiösa och kulturella orsaker, som exempelvis att barn till asylsökande endast vistats en kortare tid i landet och inte hunnit få acceptans från föräldrarnas sida att delta i simundervisning. Simning är för många en helt ny företeelse och erfarenhet. Flickor får i vissa fall inte bada tillsammans med pojkar till följd av religiösa skäl. Inom religiösa muslimska familjer är det inte ovanligt att flickor efter puberteten ska bära täckande kläder och även skylla sitt hår. Man kan på den svenskspråkiga webbsidan Islamguiden (2006) läsa om sju villkor för kvinnans klädsel. Där sägs det bland annat att kläderna måste täcka hela kroppen så att bara händer och ansikte syns. Tyget får inte vara så tunt att man kan se igenom det och det ska vara löst sittande så att kroppsformerna inte framhävs. Detta kan vara ett hinder vid simundervisning.

Efter att Skolverkets rapport om simkunnighet hade publicerats, väcktes en ny medvetenhet om problemet som sådant i allmänhet och i de berörda kommunerna i synnerhet. Detta har sedan bidragit till att flera åtgärder har vidtagits och att nya och tydligare riktlinjer är på gång att utarbetas (Skolverket, 2006). Ännu kvarstår dock problem för kommunerna kring hur de ska hantera fall med dispenser från den obligatoriska simundervisningen.

1.8 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är undersöka hur kommuner handlägger och förhåller sig till dispenser från obligatorisk simundervisning, till följd av religiösa hänsyn. Utifrån denna undersökning har jag för avsikt att diskutera och analysera barns rätt till likvärdig utbildning.

För att uppnå syftet kommer jag att utgå ifrån och försöka besvara följande frågeställningar;

- Hur handlägger de utvalda kommunerna dispenser från simundervisning till följd av religiösa skäl?

- Vilka prioriteringar gör kommunerna vid ställningstagande till ansökningar om befrielse från simundervisning, till följd av religiösa hänsyn?
- Vilka förbättringar tror kommunernas representanter skulle kunna minska antalet dispenser från den obligatoriska simundervisningen?
- Vilka konsekvenser kan kommunernas praxis vad gäller handläggning av dispenser från obligatorisk simundervisning medföra för barns rätt till likvärdig kunskap?

1.8.1 Avgränsningar

Undersökningen kommer att genomföras på förvaltningsnivå i fem kommuner och berör endast de kommunala skolorna. Jag kommer att vända mig till skol- och/eller utbildningsansvariga i respektive kommun, med eventuella kompletteringar från enskilda skolans rektorer och övrig berörd personal.

För att möjliggöra en studie inom en relativt kort tidsperiod, har jag valt att göra ett urval bland de kommuner som har angett religiösa skäl som en orsak till bristande simkunnighet hos skolbarnen i Skolverkets rapport om simkunnighet (2004). Min studie omfattar fem kommuner. Jag har valt att vända mig till kommuner fördelade över landet, i den mån de funnits representerade och att både studera relativt små kommuner och storstadsregioner.

Det finns många olika former av dispenser som kan sökas och eventuellt beviljas från skolundervisning. Jag har i detta fall valt att begränsa undersökningen till att omfatta dispenser från obligatorisk simundervisning på grundskolenivå, med hänvisning till religiösa skäl.

2 Metod

I det här metodkapitlet kommer jag både att redovisa hur jag har gått tillväga i samband med arbetet med studiens teoretiska bakgrundsmaterial och hur jag har genomfört den empiriska undersökningen. Bakgrundsmaterialet har både bestått av samhällsrelevanta rapporter från myndigheter, en forskningsrapport, forskningslitteratur inom berörda områden och lagtexter med relevans för ämnet.

2.1 Arbetet med teoretisk bakgrund, rapporter och lagtext

Jag började studien genom att ta del av Guadalupe Francias forskning kring ämnet likvärdighet (Francia, 2007a), barns rätt till kunskap och kulturella och religiösa rättigheter i förhållande till demokratiska rättigheter (Francia, 2007b). Därefter fördjupade jag mig teoretiskt i det vida och komplexa ämnet kring, mångfald, jämlikhet, social rättvisa, kulturellt erkännande och barns rätt till kunskap, genom att läsa litteratur av främst Seyla Benhabib, Ingvar Svanberg, Mattias Tydén, Marie Parker-Jenkins och Ingmarie Froman.

En viktig utgångspunkt för den empiriska studien var Skolverkets rapport om simkunnighet (2004). Denna studerade jag noggrant och jämförde landets kommuners svar på den enkätundersökning som låg till grund för rapporten.

I samband med ett seminarium, på Centrum för multietnisk forskning i Uppsala, kom jag även i kontakt med forskningsrapporten *Vilka är annorlunda? Om invandrades möte med svensk kultur* (Esmer & Pettersson, 2005).

Länsstyrelsen i Skåne läns rapport (2002) hade jag kännedom om via ett tidigare projektarbete. Den beskriver bland annat den problematik som myndigheter kan ställas inför då de konfronteras med anspråk på att religiösa hänsyn ska beaktas i olika myndighetsärenden.

Många texter och dokument har jag funnit via Internet, framför allt i anslutning till diverse myndigheters och organisationers hemsidor.

Jag läste och studerade rapporterna och övrig litteratur. I materialet sökte jag mönster och verktyg för den kommande analysen av den empiriska undersökningens data.

Slutligen sökte jag lagar och förordningar som berör svensk skolundervisning i allmänhet och simundervisning i synnerhet. Dessutom studerade jag FN: s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (Svenska FN-förbundet, 2006) samt FN: s konvention om barnets rättigheter (Rädda Barnen, 2006).

2.2 Urvalet

Jag valde att koncentrera mig på de kommuner som i undersökningen hade angett religiösa skäl som en orsak till bristande simkunnighet hos skolbarnen. För att hitta dessa fick jag gå igenom samtliga kommuners enkätsvar, vilket var ett tidskrävande arbete.

När jag efter en genomgång av kommunernas enkätsvar hade en lista över de kommuner som kunde vara aktuella för min undersökning, beslutade jag att göra ett urval bland dessa. Detta gjorde jag för att uppnå en rimlig omfattning på arbetet utifrån de tidsramar jag hade till förfogande. Jag valde att vända mig till både storstadsregioner och mindre kommuner som var geografiskt fördelade över landet, i den mån kommunerna fanns representerade. I nordligaste Sverige saknades dock kommuner som hade uppgett religiösa skäl som orsak till att skolbarn inte kunde simma. Vissa stora kommuner är uppdelade i stadsdelar med egna förvaltningar. I dessa fall valde jag att vända mig till de stadsdelsförvaltningar i respektive kommun, där en stor andel icke simkunniga barn hade rapporterats.

För att få tillgång till aktuell information från respektive kommun eller stadsdel (jag kommer fortsättningsvis endast att benämna dem som kommuner), bestämde jag mig för att kontakta dessa kommuners skol- och/eller utbildningsansvariga på förvaltningsnivå.

Jag började med att upprätta en loggbok, där jag skev ned alla steg jag vidtog under processen, så att jag skulle kunna hålla reda på vilka jag hade kontaktat, vilka jag hade blivit hänvisad till, olika telefonnummer och mejladresser samt mycket annat som berörde undersökningen.

Därefter skickade jag ut ett brev till kommunernas skolansvariga. I brevet beskrev jag syftet med undersökningen och att jag var intresserad av att göra en uppföljning av vad som hade hänt med skolbarnens simkunnighet och kommunernas dispenser, efter Skolverkets undersökning 2004. Jag bad att få återkomma per telefon inom kort för att boka en lämplig tid för telefonintervju.

Anmärkningsvärt var att jag av ett par av de tillfrågade fick en mycket snabb och positiv respons. Ett par av de kontaktade visade sig dock vara bortresta och jag hänvisades till annan personal. I ett fall fick jag kombinera en intervju med en skolansvarig med en rektors synpunkter. I ett annat fall var det badmästaren i kommunen som hade det mest konkreta underlaget för undersökningen. Han ansvarade för simundervisning och tillhörande kontroller av kommunens elever och var den som bland annat genomfört sammanställningen av fakta i samband med Skolverkets rapport (2004). Detta bidrog till att jag valde att kombinera en intervju med kommunens utbildningsansvariga med en intervju med badmästaren. Det blev i samband med detta tydligt att kommunerna är organiserade på mycket varierande vis och att det påverkar vilka befattningar som har kännedom om olika frågor.

För att välja ut en rektor i kommunen utan att vara alltför styrd av förvaltningens val, hörde jag efter på det centrala kommunkontoret vilka rektorer i kommunen som skulle kunna tänkas komma i kontakt med frågor kring dispenser från simundervisning. Utifrån en lista med kommunens samtliga rektorer, på vilken jag hade kryssat för de rektorer som skulle kunna vara aktuella, valde jag slumpmässigt ut en rektor.

Jag skickade ut intervjuguiden (se bilaga) till informanterna inför respektive telefonintervju, så att de kunde förbereda sig och eventuellt samla in underlag från de rektorer och skolor som berördes.

2.3 Etiska aspekter

Jag valde att genomgående inte skriva ut de aktuella kommunernas och de intervjuades namn, för att i möjligaste mån kunna säkerställa deras anonymitet. De intervjuade kommunrepresentanterna har olika titlar och befattningar. För att ytterligare skydda deras anonymitet har jag valt att i redovisningen om vartannat benämna samtliga informanter "utbildningsansvariga", "skolansvariga" eller "kommunrepresentanter". I och med att Skolverkets rapport är en offentlig handling och alla kommuner med sina tidigare redovisade uppgifter finns till allmänhetens förfogande, är jag dock medveten om att anonymiteten inte fullständigt kan garanteras.

2.4 Tonvikt på en kvalitativ analys av data

Analysen av det empiriska materialet valde jag att göra främst utifrån en kvalitativ ansats. Underlaget i denna form av undersökning är inte tillräckligt stort för en statistisk generaliserbarhet. Däremot var min förhoppning att jag genom en analys med kvalitativa inslag skulle kunna bidra till att öka medvetenheten om och i någon mån medverka till en fördjupad förståelse för de frågor som uppsatsen berör. Dessutom trodde jag mig eventuellt kunna finna fenomen som kan ha en viss överförbarhet till andra forskningsstudier och konkret till andra kommuner runt om i Sverige. Enligt Bryman (2002, s 35) är det viktigt att inte "slå in en kil" mellan de kvalitativa och kvantitativa forskningsstrategierna och tro att de är oförenliga. I min uppsats finns det således även vissa kvantitativa inslag.

2.5 Telefonintervjuerna

Jag genomförde slutligen telefonintervjuer med skol- och/eller utbildningsansvariga i fem olika kommuner. En fördel med telefonintervjuer i detta sammanhang var att de kunde genomföras över hela landet inom den begränsade tid som den här undersökningen hade till förfogande. Det går även att genomföra koncentrerade och strukturerade intervjuer utan alltför många störande moment vid en telefonintervju, eftersom både intervjuaren och respondenten kan befinna sig i en välkänd och trygg miljö. I samband med en undersökning som denna med vissa frågor som kan upplevas vara av något känslig karaktär, kan det också vara en fördel att den intervjuade slipper känna sig iakttagen och granskad. På så vis kan troligtvis värdefull information bättre komma fram, till fördel för forskningen. Nackdelen med telefonintervjuer är att den personliga kontakten uteblir, vilket bland annat kan bidra till att respondenten känner sig osäker eller obekvämt och undviker att svara på vissa frågor. Dessutom går intervjuaren miste om viss information som kan utläsas genom den miljö som respondenten verkar i, om intervjuerna genomförs på exempelvis respondentens arbetsplats.

Utöver nämnda intervjuer kompletterade jag i två fall informanternas svar med en rektors respektive en badmästares synpunkter. Jag utgick i mina intervjuer från en intervjuguide (se bilaga). Med utgångspunkt från denna genomförde jag strukturerade telefonintervjuer med ett visst utrymme för kompletterande och förtydligande frågor. Intervjuerna varade mellan 20 och 45 minuter (oftast omkring 30 minuter), beroende på hur utförligt informanterna tog sig tid att svara. Jag spelade inte in intervjuerna utan hade färdiga mallar att fylla i för varje frågas svar vid respektive intervju och gjorde så noggrant jag förmådde anteckningar för hand. Därefter skrev jag i direkt anslutning till respektive intervjutillfälle ut intervjuerna i mer sammanhängande form som Word-dokument.

2.6 Analys av intervjuerna

Jag utgick från de utskrivna intervjuerna och försökte först att bilda mig en uppfattning om respektive kommuns situation var för sig. Därefter gick jag över till att gå igenom fråga för fråga för att se om det gick att uttyda några återkommande mönster.

Sedan applicerade jag de frågeställningar som jag satt upp i anslutning till uppsatsens syfte, i tur och ordning på kommunernas svar. Jag förde anteckningar för respektive kommun, för att därefter studera samtliga kommuner i syfte att finna eventuella mönster.

Jag utgick även från de styrdokument och lagar som berör barns rätt till kunskap, likvärdig utbildning, skolplikt och respekt för barnens familjers religion och ursprung. Därefter gick jag igenom vad dessa kan ha för betydelse för hur kommunerna tolkar fall då föräldrar begär befrielse från den obligatoriska simundervisningen å sina barns vägnar.

Slutligen gjorde jag ett försök att som ett analytiskt redskap använda Seyla Benhabibs tre villkor för att en deliberativ demokrati inte ska äventyra kvinnors och barns rättigheter (se nedan s 14).

2.7 Genomgång av dokument

I samband med intervjuerna ställde jag en fråga om huruvida den aktuella kommunen hade tecknat avtal med något religiöst samfund gällande dispenser från simundervisning. I samband med denna fråga kom det fram att olika slags dokument och formulär används i de fall då föräldrar begär befrielse från barnens simlektioner. En kommun har dessutom utarbetat en åtgärdsplan för att öka simkunnigheten hos skolbarnen. Några av dessa dokument fick jag ta del av. Jag fick även ta del av en kommuns förslag till - och som det sedan har fattats beslut om - tydligare riktlinjer för hur den aktuella kommunen ska arbeta för att säkerställa en avgiftsfri skola.

Dessa dokument studerade jag sedan och försökte se vilka skillnader och likheter som kunde uttydas. Jag försökte även bilda mig en uppfattning om huruvida det fanns något slags rådande diskurs kring hur man i kommunerna förhåller sig till dessa frågor, genom att studera formuleringar och vad som betonas i dokumenten.

2.8 Undersökningens trovärdighet

Urvalet till en undersökning måste vara väl grundat. Detta har jag varit medveten om och har tagit hänsyn till då jag har satt upp mina urvalskriterier. Jag kunde i min undersökning bygga på ett landsomfattande material som fanns redovisat i Skolverkets rapport (2004). I min studie använde jag mig av i förväg uppställda svarsmallar i förhållande till de frågor som informanterna hade fått sig tillsända inför respektive intervju. Jag skrev ut intervjuerna i direkt anslutning till varje intervjutillfälle. Dessutom gavs jag möjlighet att eventuellt komplettera frågor, som var oklara genom ny kontakt med informanterna. Under hela studiens gång, förde jag loggbok över de steg som togs. Detta gjorde jag för att säkerställa att jag genomförde momenten konsekvent och att jag inte hoppade över något steg.

Jag har använt mig av litteratur, med skilda utgångsperspektiv, vilket har bidragit till en relativt nyanserad bild av de komplexa frågor som rör mångkulturalism, religioners inflytande i samhället, likvärdig kunskap och barns rättigheter. Denna litteratur har bestått av både vetenskapligt grundat material och inslag från myndighetsrapporter samt inlägg från en journalist med långvarig erfarenhet av rapportering kring frågor som främst berör islam i västvärlden. Jag är medveten om att en journalists bidrag inte är av samma dignitet som ett vetenskapligt i detta sammanhang. Journalistens dokumentation bidrar dock till att från olika synvinklar exemplifiera komplexiteten i frågor som rör religion och mångfald. Dessutom kan exempelvis Länsstyrelsen i Skåne läns rapport (2002) eventuellt spegla något av vad myndigheter i Sverige i vår tid har att förhålla sig till i ärenden som berörs av människors kulturella och religiösa förhållningssätt. Detta kan förhoppningsvis medverka till att förtydliga ämnets samhällsrelevans. Jag har även studerat och använt mig av lagstiftning och förordningar som påverkar skolområdet i Sverige. Slutligen har jag försökt att omsorgsfullt nedteckna studiens genomförande, resultat och analys, så att det för läsaren ska vara möjligt att ta ställning till om resultaten tycks vara trovärdiga. Min förhoppning är att detta sammantaget har bidragit till att ge undersökningen en hög tillförlitlighet.

3 Teoretiska perspektiv och tidigare forskning

Jag kommer här nedan att redogöra för några av de teoretiska perspektiv och ansatser som tidigare forskning har använt för att analysera faktorer påverkade av mångkulturalism, religions påverkan på en kultur och barns rätt till kunskap. Dessa ansatser kan bidra till en analys av de resultat som framkommer i den empiriska undersökningen.

3.1 Förutsättningar för en mångkulturell demokratisk statsform

Seyla Benhabib är professor i statsvetenskap och filosofi vid Yale University i USA. Hon har bland annat forskat om de utmaningar som identitetspolitik och kulturkonflikter ställer liberala demokratier inför i dagens globaliserade värld (Benhabib, 2002). Hon förespråkar en deliberativ demokratimodell som innebär en reflekterande och respektfull dialog mellan bland annat olika kulturella och religiösa grupper. Genom att tillåta olika former av kulturella uttryck och religiösa förhållningssätt, menar Seyla Benhabib att man på bästa sätt tillvaratar och utvecklar en demokrati. Hon menar att en förutsättning för en deliberativ demokrati där människor kan leva utifrån sina egna övertygelser med bland annat kulturella och religiösa uttryck, är att man inom demokratin skapar opartiska institutioner för en öppen och reflekterande dialog grupperna emellan. En normativ dialog och strid i den civila offentligheten är en förutsättning för en mångkulturell demokratisk statsform, anser Benhabib. En normativ dialog innebär en öppen diskussion kring frågor som rör normer, regler och värden i samhället. Att denna ska föras i den civila offentligheten kan bland annat innebära att den äger rum i exempelvis föreningar, sociala rörelser, särskilda för ändamålet inrättade diskussionsfora och i massmedia. Samhället ska uppmuntra till och stödja en sådan dialog. Ingen kultur bör värderas högre än någon annan. Däremot bör det inom en deliberativ demokrati finnas juridisk reglering och möjlighet till statligt ingripande vid mångkulturella tvister.

För att en sådan deliberativ demokrati inte ska äventyra rättigheterna för kvinnor och barn i minoritetskulturer, utan istället verka för kulturell mångfald och demokratisk jämlikhet, menar Seyla Benhabib dock att tre villkor måste uppfyllas.

De tre villkoren eller kriterierna är; 1) egalitär ömsesidighet, 2) ”frivillig självtillskrivning”, 3) frihet att träda ut och att ansluta sig (s 40-41).

Med egalitär ömsesidighet menar Benhabib att olika kulturer och bland annat religiösa grupper ska vara deltagare i en demokrati på jämlika villkor. Ingen kultur eller grupp ska stå över någon annan vad gäller makt, inflytande och status.

Med ”frivillig självtillskrivning” menar Benhabib att varje individ själv ska kunna ha möjlighet och rätt att definiera sig som tillhörande en grupp, exempelvis en religiös eller kulturell sådan. Att en människa är född i en viss språklig, kulturell eller religiös grupp innebär inte att hon automatiskt får hänföras till denna. Önskvärt är att en individ någon gång under sitt vuxenliv ska tillfrågas om hon eller han accepterar ett fortsatt medlemskap i sin ursprungsgrupp.

Det tredje villkoret, frihet att träda ut och ansluta sig, innebär enligt Benhabib att en individ måste ha rätten att kunna lämna sin grupp och ansluta sig exempelvis till en annan religion,

genom äktenskap eller konvertering, utan att för den skull bli socialt utesluten från sin ursprungsgrupp. Strävan bör vara att finna fungerande arrangemang för äktenskap över gruppgränserna och de barn som berörs i dessa sammanhang. (Benhabib, 2002)

Seyla Benhabib (2002), refererar i sin bok till Ayelet Shachar, som skriver om den ”mångkulturella sårbarhetens paradox”. Den innebär att oavsiktliga konsekvenser av välmenande statliga åtgärder som syftar till kulturell harmonisering, kan leda till att kvinnor och barn i dessa grupper får bära en oproportionerlig börda. I fall då till exempel domstolar har tagit hänsyn till kulturella aspekter som en bakgrund till att ett brott har begåtts - och i och med det har bedömt brottet som lindrigare – finns det exempel på fall då detta har varit till nackdel för kvinnor och barn. I och med att det inom vissa kulturer råder normer som är diskriminerande mot kvinnor och barn - som tillskrivs ett lägre värde än män - har vissa män dragit fördel av detta då de har begått oförrätter mot kvinnor och barn. Detta har med andra ord lett till att de svagaste i samhället inte omfattas av ett fullständigt och likvärdigt rättsskydd, med hänvisning till kulturella hänsyn.

Benhabib (2002) menar att det är den liberala demokratins skyldighet att både försvara barn och ungdomars sociala rörlighet och möjligheter att utveckla sina moraliska och intellektuella förmågor, så att de kan bli aktiva och fullvärdiga medborgare i det land de lever.

3.2 Kulturstudien, The World Values Survey

Yilmaz Esmer och Thorleif Pettersson är forskare inom det världsomspännande projektet med kulturstudier The World Values Survey och har skrivit rapporten ”*Vilka är annorlunda? Om invandrares möte med svensk kultur*” (Esmer & Pettersson, 2005).

Enligt vad som framkommit av studien, skiljer sig svensk kultur och svenska värderingar märkbart från andra länders. Esmer och Pettersson betonar vikten av att lära ut vårt sätt att leva och tänka till nyanlända immigranter. De menar att det är svårt att förstå hur en svensk tänker och värderar olika företeelser och fenomen, när man kommer från en kultur med helt andra värderingar. Bland annat har det i kulturstudien tydligt framkommit att vi i Sverige har en mycket svag koppling till religion och traditionella familjevärden.

I och med att exempelvis religionen har ett avgjort större inflytande hos många människor från andra länder och som immigrerat till Sverige, får religionen följaktligen en ökad betydelse också i vårt land. Detta faktum är något som vi blir tvungna att ta hänsyn till i större utsträckning framöver, i och med att medvetenheten om detta har ökat. (Esmer & Pettersson, 2005)

3.3 Kulturrelativism och ”gruppessentialismens misstag”

Seyla Benhabib beskriver ett misstag som myndigheter och samhällsrepresentanter tenderar att göra, nämligen att:

(...) utsträcka den skenbart harmlösa *nomoigruppen* (=identitetsgruppen, mitt förtydligande) till etniska nationella och tribala grupper samt rasgrupper i den mån de delar en allomfattande världsåskådning och försöker skapa en lag

baserad på denna. Då gör man gruppessentialismens misstag; >>det ganska stränga kravet på en delad allomfattande världsåskådning>> görs till ett drag som utmärker grupper: Varför skulle medlemmarna av samma etniska grupp dela en allomfattande världsåskådning? (Benhabib, 2002, s 162)

Benhabib tar upp problemet att kvinnor och barn från minoritetskulturer kan behandlas annorlunda än män från samhällets sida, till följd av kulturella och religiösa hänsyn inom den religion som familjen tillhör. Barn och kvinnor blir inte alltid själva tillfrågade om de vill få denna behandling till följd av religiösa skäl.

Ingmarie Froman beskriver med olika exempel hur det från myndigheters och domstolars sida runt om i Europa, finns en större tolerans för negativ särbehandling av flickor och kvinnor. Hon påpekar att det även i Sverige inte var många år sedan den lag som gjorde det möjligt att begära dispens för giftermål från 15 års ålder för en flicka avskaffades. Från myndigheters håll ansågs det rimligt att en omyndig flicka giftes bort med hänvisning till att det var en tradition i det land hon kom ifrån. Detta kulturellrelativistiska synsätt, är något som Froman (2006) lyfter fram i sin bok.

I en rapport från Samhällsbyggnadsenheten i Skåne län (2002) redogörs det för kommunernas svårigheter med att hantera fall som rör religionens påverkan på skolundervisningen. Det framgår i rapporten att det för kommunernas representanter är ett återkommande och komplext problem. De kommunanställda ställs inför ett svårt val utan tydliga riktlinjer, när det gäller att prioritera mellan familjers rätt att utöva sin religion och barns rätt till fullständig kunskap. Kunskapen inom detta område har varit mycket begränsad. Summarisk utbildning har förekommit under det senaste decenniet för att kommunens anställda bättre ska kunna hantera den här typen av ärenden. (a.a.)

Guadalupe Francia, forskar bland annat om likvärdighet och social rättvisa utifrån en pedagogisk utgångspunkt. Hennes forskning berör bland annat dispenser från obligatorisk undervisning i den svenska skolan. Francia menar att det är viktigt att respektera religiösa gruppers olikheter, men att denna respekt inte får äventyra individernas rätt till kunskap. Hon menar även att vi i Sverige fortfarande genom olika former av förhandlingar och dispenser förnekar vissa elevgrupper sin rätt till likvärdig utbildning (Francia, 2007a). Francia tar också upp komplexiteten i att ta hänsyn till både kulturell rättvisa och social rättvisa med bland annat en strävan efter jämställdhet mellan könen (Francia, 2007b).

3.4 Barns rätt till kunskap

Under 1800- och 1900-talen har utvecklingen vad gäller barns rättigheter gått starkt framåt. Från att barn endast ansågs ha skyldigheter gentemot sina föräldrar och sin omgivning, har utvecklingen gått i riktning mot att man från officiellt håll genom olika dokument och konventioner har befast barns rättigheter. Rädda Barnen var en av de organisationer som först nedtecknade dokument om barns behov. 1989 fastslog FN sin konvention om barns rättigheter som har kommit att få erkännande från stora delar av världen. (Marie Parker-Jenkins, 2006)

Parker-Jenkins, har bland annat forskat om barns rätt i förhållande till föräldrars rätt i religiösa friskolor. Bland annat har hon analyserat vad tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet, som finns nedtecknade som grundläggande mänskliga rättigheter (Svenska FN-förbundet, 2006), kan innebära för föräldrar och barn som är i konflikt om en religiös

fråga. En förälder kan utifrån denna artikel hävda rätten att utöva sin religion via exempelvis religiöst förknippad klädsel och att även barnet ska omfattas av denna. Barnet kan å sin sida, med utgångspunkt från samma artikel hävda sin rätt att inte behöva klä sig i kläder med religiös förankring. Parker-Jenkins menar att barn ska kunna glädjas åt sitt ursprung, sin etnicitet och religion, samtidigt som de ska förberedas för att kunna leva ett självständigt liv i samhället.

Seyla Benhabib menar att det är den liberala demokratis skyldighet att både försvara barns och ungdomars sociala rörlighet och möjligheter att utveckla sina moraliska och intellektuella förmågor, så att de kan bli aktiva och fullvärdiga medborgare i det land de lever (Benhabib, 2002). När det gäller utbildning hävdar Benhabib att enligt diskursetikens principer är ”varje utbildningssystem som förvägrar barn den mest utvecklande form av kunskap och forskning som står människan till buds oförsvärigt” (2002, s 163).

I Fromans bok (2006) ges exempel på att religiösa hänsyn i vissa sammanhang kan påverka flickors möjlighet att studera. Att det verkligen är religiösa orsaker till att flickor begränsas från viss undervisning är dock inte alltid helt enkelt att avgöra. Det kan snarare i vissa fall röra sig om förhållningssätt inom familjen som kan härledas till andra kulturella hänsyn än religion. Bland annat berättar en muslimsk ung kvinna om Koranen att ”jag har säkert läst den hundra gånger” (Froman, 2006, s 81). Hon beskriver hur hon dagligen bär med sig ett citat från Koranen där det står att ”ingen kan hindra dig från att skaffa dig kunskap” (2006, s 81). Hon menar att familjen har svårt att hävda att det är mot religionen att låta flickor studera när hon hänvisar till det citatet. ”Enligt islam ska ingenting hindra en kvinna från att studera. Men om de får tillåtelse till det, det är naturligtvis en helt annan fråga” (2006, s 81), säger samma unga kvinna.

Ett exempel på att det har uttryckts röster för att samhället ska stå upp för barns rätt till kunskap finner man i Länsstyrelsen i Skåne läns rapport (2002). I rapporten vädjar två muslimska kvinnor till skolan ”att bättre tillvarata flickornas intresse genom att ge dem rättigheten och jämställdheten att få delta i full undervisning nämligen i gymnastik, läger och sex- och samlevnad” (2002, s 26).

4 Lagar och styrdokument

Jag kommer här nedan att redovisa vissa utdrag ur några av de lagar och styrdokument som skolan har att rätta sig efter när det gäller bland annat skolplikt, befrielse från obligatorisk undervisning och barns rätt till utbildning.

4.1 Skollagen

I skollagen 1 kapitlet 2 § anges det att alla barn ska ha rätt till likvärdig utbildning. Detta är en grundläggande utgångspunkt i den svenska skollagstiftningen.

1 kap Allmänna föreskrifter

2 § Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

En annan grundläggande förutsättning inom skollagstiftningen i Sverige är att alla barn, mellan 7 och 16 år, omfattas av skolplikt. Denna skolplikt innebär att barnen ska delta i den obligatoriska undervisningen, förutom om de på grund av sjukdom eller annat giltigt skäl inte kan medverka.

3 kap Skolplikt och motsvarande rätt till utbildning

11 § Varje barn, som fullgör skolplikt inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom eller på något annat sätt, skall delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om barnet inte är sjukt eller har annat giltigt skäl att utebli.

Ett skolpliktigt barns vårdnadshavare, kan enligt 3 kapitlet 12 § begära att barnet befrias från obligatorisk undervisning, om det ”med hänsyn till särskilda omständigheter inte är rimligt att kräva att eleven deltar”.

Ytterligare en viktig utgångspunkt i lagstiftningen är att skolundervisningen ska vara avgiftsfri, så att barn oberoende av ekonomiska villkor i familjen kan delta.

Kap 4 § 4 Utbildningen i grundskolan skall vara avgiftsfri för eleverna. De skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. I verksamheten får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.

4.2 Kursplanen för idrott och hälsa

I kursplanen för idrott och hälsa i grundskolan står det angivet att ett av de mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det femte skolåret är ”att kunna simma och hantera nödsituationer vid vatten”. Kursplaner ”är bindande föreskrifter som uttrycker de krav staten ställer på utbildningen i olika ämnen” (Skolverket, 2007). Det är därför varje skolas och kommuns ansvar att efterfölja kursplanerna.

4.3 Grundskoleförordningen

I grundskoleförordningen meddelas föreskrifter om grundskolan utöver vad som föreskrivs i skollagen. En viktig utgångspunkt i Grundskoleförordningen är att ”utbildningen i grundskolan ska syfta till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som de behöver för att delta i samhällslivet” (Grundskoleförordningen, 4 kapitlet 1 §).

Om det finns särskilda skäl får, enligt Grundskoleförordningen, stödinsatser ”ges i en särskild undervisningsgrupp. Styrelsen skall efter samråd med eleven och elevens vårdnadshavare besluta i fråga om elevens placering i en särskild undervisningsgrupp”.

4.4 FN: s konvention om barnets rättigheter

1989 fattade FN: s generalkommitté beslut om att anta konventionen om barnets rättigheter. Denna konvention har en tydligare betoning av barns *rättigheter* i förhållande till tidigare dokument, som framför allt har framhållit barns *behov*. (Marie Parker Jenkins, 2006)

I artikel 3 anges följande om hur bland andra myndigheter och sociala välfärdsinstitutioner ska förhålla sig i ärenden där barn är inblandade:

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

Detta är således en artikel som bland annat ska gälla i skolsammanhang.

I artikel 29 i Barnkonventionen berörs även barns utbildning och vad syftet med utbildning är. Där anges bland annat att:

Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga;

och även att syftet är att:

utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen.

4.5 Kort sammanfattning och analys

Dessa är några av de centrala styrdokument och föreskrifter som skolorna har att ta hänsyn till i sitt arbete. Man kan redan vid en första genomläsning se att flera av dokumenten har motstridiga formuleringar, som inte är helt enkla att tolka. Vilka värden som är av högsta prioritet när det gäller religionsfrihet och respekt mot barnens föräldrar eller barnens rätt till likvärdig kunskap, kan tolkas olika beroende på vilken utgångspunkt man har. För exempelvis en rektor, kan det inte vara helt enkelt att från fall till fall bedöma vilka av dessa värden som ska väga tyngst, i och med att lagstiftningen är motstridig och otydlig på dessa

punkter. Om Barnkonventionen ska gälla som ett övergripande dokument kring barns rättigheter, ska dock ”barnets bästa komma i första rummet” i bland annat värdekonflikter, då skolpersonal ska avgöra utgången.

5 Den empiriska undersökningen - resultat och analys

Jag kommer här nedan att redogöra för de resultat som undersökningen har bidragit till, både genom de intervjuer som genomförts och via några av de dokument som de berörda kommunerna använder sig av i de fall medverkan i simundervisning ifrågasätts av barnens föräldrar och då de i övrigt arbetar med dispensfrågor och individuella lösningar i anslutning till simundervisning.

5.1 Intervjuerna

I detta avsnitt kommer jag att redovisa vad som framkom vid intervjuerna med kommunernas skol- och utbildningsansvariga samt övrig personal. Detta kommer jag att göra genom att lyfta fram fyra teman som har sin utgångspunkt i de frågeställningar som finns uppställda i anslutning till uppsatsens syfte (se s 7-8). Jag avser även att göra en kontinuerlig analys av resultatet.

De fem studerade kommunerna är relativt olika i sin organisatoriska utformning. Tre av kommunerna är uppdelade i stadsdelsförvaltningar eller annan form av områdesindelning. Dessa indelningar har varierande organisationsformer, vilket gör det svårt att göra en generell jämförelse kommunerna emellan. Detta är dock inte heller undersökningens syfte, utan snarare ska den försöka belysa vissa återkommande mönster och skillnader i de kommuner som studeras.

5.1.1 Kommunernas handläggning av dispenser

Det framkom tydligt genom intervjuerna att det i alla fem kommuner är rektorn på respektive skola som beviljar eventuell dispens från den obligatoriska simundervisningen. Detta sker och får lösas från fall till fall. Det vanligaste sättet att lösa situationer då föräldrar motsätter sig medverkan i simundervisning, är i dessa kommuner att rektorn och eventuellt den berörda läraren har ett samtal med barnets föräldrar. I de flesta fall brukar ett samtal med information om att simundervisning är ett obligatoriskt ämne och förslag på vissa individuella lösningar för barnet, bidra till att föräldrarna går med på att barnet deltar. Ingen av kommunerna beviljar generella dispenser från simundervisning, eller har någon form av avtal med något religiöst samfund om befrielse från simundervisning. En av kommunerna brukar, i vissa fall, lämna ut en blankett där det framgår att barn som inte deltar i simundervisning inte heller kan få betyg i ämnet idrott och hälsa. När föräldrarna har tagit del av denna information, är det ovanligt att de insisterar på att barnet ska befrias från simundervisningen.

Kommunerna utgår från de nationella styrdokument, såsom läroplanen (Lpo94) och kursplanen för idrott och hälsa med formuleringen om att eleverna ska kunna ”simma och hantera farliga situationer vid vatten”, när de ska ta ställning till eventuell dispens från simundervisning. Om barn har beviljats befrielse från simlektionerna och föräldrarna har tagit på sig ansvaret för att barnen lär sig simma, varierar det hur uppföljningen av barnens simkunnighet går till. I en av kommunerna har barnen simprov minst en gång per år. I två kommuner sker ingen uppföljning alls av de barn som befriats från skolans simundervisning. Enligt den skolansvarige i en av dessa kommuner innebär detta i praktiken att vissa barn ”faller bort” och att särskilt barn som har kommit till Sverige efter årskurs 5 inte kan

garanteras simkunnighet, eftersom kontrollen av simkunnighet framför allt görs i årskurs 5. I denna kommun är andelen barn från andra länder och som är ”framför allt muslimer”, enligt den intervjuade, väldigt hög. Den intervjuade utbildningsansvarige i kommunen sa i intervjun;

Det har inte varit så prioriterat med simundervisningen, eftersom andelen invandrare är så väldigt stor, med så himla många frågor som pockar på uppmärksamhet, inte minst språkundervisningen. (Intervju, 22 november 2006)

Utgångspunkten i den här uppsatsen var att behandla dispenser från simundervisning till följd av religiösa hänsyn. Vilka grupper som skulle vara berörda var för mig inte helt självklart även om jag hade vissa aningar om att muslimska barn skulle vara en sådan grupp. Från undersökningen framgick det dock att det framför allt var muslimska barn som berördes i de tillfrågade kommunerna. Familjer från andra religiösa samfund verkar inte enligt de intervjuade kommunrepresentanterna ha haft anspråk på befrielse från simundervisning, åtminstone inte till följd av religiösa hänsyn.

I två av kommunerna uppgav de intervjuade att de hade tagit starkt intryck av Skolverkets rapport och att de hade vidtagit striktare regler och ett tydligare förhållningssätt i frågor som rör frånvaro och befrielse från simundervisning. I båda dessa kommuner har särskilda förhållningsregler för detta och planer för hur simning på ett naturligt sätt ska bli en del av alla skolbarns undervisning utarbetats. Ingen av kommunerna hade någon aktuell statistik över dispenser från simundervisning.

Respektive kommun ansvarar för att läroplanen och kursplanen för idrott och hälsa efterlevs (Skolverkets rapport, 2004). I praktiken verkar det dock som om kommunerna har brister i sin kontroll av att detta sker. Det är skolornas rektorer som fattar beslut om eventuella dispenser och det saknas statistik och uppföljande kontroller av simkunnigheten i vissa kommuner. Denna bristande kontroll kan vara problematisk, då den kan påverka barns rätt till likvärdig utbildning negativt.

I några av de tillfrågade kommunerna, uppgav de intervjuade att det inte är kostnadsfritt med simundervisning utanför skoltid. Detta är däremot något som man, särskilt i en kommun, har arbetat med. I skollagen kapitel 4 § 4, finns det angivet att skolan ska vara avgiftsfri. Om ett barn får tillåtelse att lära sig att simma under föräldrarnas ansvar på fritiden, ska detta inte behöva bekostas av de berörda familjerna, anser man i denna kommun. Om det blir kostsamt för familjen med simundervisning, finns det annars en risk för att barnen på grund av avgiften inte får lära sig att simma. I ett sådant fall har avgiften bidragit till att motverka en likvärdig utbildning för barnet ifråga. När det gäller avgifter för simundervisning, skiljer sig detta alltså avsevärt åt från kommun till kommun.

Det blev i samband med intervjuerna tydligt att kommunerna är organiserade på mycket varierande vis. Detta påverkar bland annat att handläggningen av frågor som rör kommunernas policy kring simundervisning och uppföljning av simkunnigheten skiljer sig märkbart åt. Det framkom även att det i olika kommuner finns skillnader när det gäller vilka befattningar som har kännedom om olika frågor.

5.1.2 Kommunernas prioriteringar vid dispenser

Genom intervjuerna kom det fram att personal och rektorer i kommunerna på senare år har kommit att reflektera över vad det kan innebära för barn att inte få möjlighet att lära sig att simma. Bland annat kan Skolverkets rapport (2004) ha bidragit till detta. Enligt en skolansvarig kan rapporten ha medverkat till att kommunen nu inte utfärdar generella dispenser från simundervisningen. Hon säger även att: "(...) man menade tidigare att man skulle respektera religiösa synpunkter i högre grad. Idag ser man det som viktigare att stå upp för barnens rättigheter". Hon säger vidare;

Vi är inte lika mesiga längre. Vi ser mer till barnens behov. De ska bo i Sverige och då ska de kunna simma. Däremot ska man förhålla sig respektfullt gentemot människors religion. (Intervju, 24 november, 2006).

Det verkar vara ett kulturellrelativistiskt förhållningssätt som flera kommuners representanter beskriver att de tidigare utgått ifrån och strävat efter. Genom en tolerant attityd har skolpersonal och kommunrepresentanter trots sig värna om människors rätt att förstås utifrån sina kulturella och religiösa utgångspunkter.

Att ett barn som individ inte nödvändigtvis i alla situationer önskar bli bedömt utifrån sin familjs grupptillhörighet, har inte varit en central utgångspunkt i alla sammanhang. Enligt det andra villkoret i Seyla Benhabibs modell för att en deliberativ demokrati inte ska äventyra barns och kvinnors rättigheter, måste så kallad "frivillig självtillskrivning" förekomma (Benhabib, 2002, s 40-41). Exempelvis tolkar jag detta som att ett barn, i vissa betydelsefulla sammanhang, själv måste få avgöra om han eller hon vill bli behandlad utifrån sin familjs kulturella och eventuellt religiösa tillhörighet. Detta borde bland annat gälla då föräldrar ifrågasätter om deras barn ska delta i obligatorisk undervisning av någon form. Barn har lagstadgad rätt till och även skyldighet att delta i obligatorisk undervisning (Skollagen, kapitel 3 § 11).

I en annan kommun har det utarbetats en åtgärdsplan för hur man ska jobba med att på olika sätt uppnå en hög andel simkunniga barn. Bland annat ingår det i planen att förskolebarn tidigt ska få delta i vattenlek och på så sätt få vattenvana, för att badande och simning på sikt ska avdramatiseras. Skolbarnsomsorgen (fritids) ska också ordna badaktiviteter på lov dagar och flick- och pojkgrupper ska anordnas för äldre studerande, om behov för detta finns. För de barn som inte uppnått simkunnighet i årskurs 5, arrangeras extra simundervisning på skoltid. Efter att ha vidtagit dessa åtgärder, inväntar de ansvariga nu en uppföljning av resultatet, med förhoppningen om att andelen simkunniga ska ha ökat.

I ytterligare en annan kommun har rektorer tagit kontakt med en muslimsk församling och låtit dess ledare komma med på föräldramöten i skolorna, för att informera om vikten av att alla barn lär sig att simma. På detta sätt har skolledningen försökt att överbrygga osäkerhet och motstånd mot simning utifrån religiösa hänsyn. Från församlingens sida har det tydliggjorts att det går bra att barnen deltar i simningen och från skolornas sida har åtgärder för att underlätta detta vidtagits. Dessa åtgärder har bestått i att barn har kunnat använda täckande klädsel, att särskilda pojk- och flickgrupper har anordnats och att badhuspersonalen vid dessa tillfällen har varit av samma kön som barnen.

En kommuns representant säger;

Det är viktigt att få föräldrarnas acceptans. Det gäller att vara flexibel. Man får lösa det med omklädning i enskilda rum, klädsel och så. Vi bor vid havet, så det är viktigt med simkunskaper för säkerheten och för att kunna delta i alla andra aktiviteter”. (Intervju, 22 november, 2006)

Särskilt en kommun har arbetat med att styra upp och förtydliga lagar och förordningar kring hur ärenden med dispenser från simundervisning ska handläggas. Detta menar kommunens representant är viktigt, så att allt sker i laglig och demokratisk ordning. Om en rektor till exempel avslår en dispens från simundervisning eller undervisning i särskild undervisningsgrupp, ska det tydligt finnas riktlinjer för hur föräldrarna kan överklaga detta. Samtidigt är det viktigt, menar denna representant att det framgår tydligt att exempelvis simning är ett obligatoriskt ämne och att beslut om dispenser inte får fattas godtyckligt. ”Vi jobbar mycket med att förtydliga det juridiska kring sådana här ärenden numera”, säger samma representant.

De fem undersökta kommunerna har utarbetat olika vägar och medel för att tydligare stå upp för barns rätt till likvärdig kunskap. Vissa försöker uppnå acceptans genom ett långsiktigt arbete med att avdramatisera simning och att hitta individuella lösningar för medverkan. Andra utarbetar tydligare riktlinjer och intar en hårdare linje, då de tydligt hävdar barnens rätt till kunskap och förankrar detta i olika styrdokument och lagar. Att kommunerna utarbetar märkbart skilda förhållningssätt i dessa frågor, kan eventuellt ha en negativ inverkan på barns rätt till likvärdig utbildning ”oberoende av geografisk hemvist”, något som är en viktig utgångspunkt i Skollagen (kapitel 1 § 2).

5.1.3 Föreslagna förbättringar för att öka simkunnigheten

Samtliga kommunrepresentanter uppger att separata undervisningsgrupper för pojkar och flickor kan underlätta, framför allt för muslimska flickors medverkan i simundervisningen. De menar även att täckande klädsel, såsom långkalsonger, långärmade tröjor, badmössa eller sjal kan bidra till att fler föräldrar till muslimska flickor, låter sina barn delta i undervisningen. Det är även viktigt att personalen vid könsuppdelade grupper är av samma kön som de berörda barnen, uppger de intervjuade. Tydligt är också att det upplevs som enklare att ha badaktiviteter för små barn. Det är först från det att flickorna kommer i puberteten som det brukar uppstå motstånd från föräldrarnas sida. Detta är något som eventuellt fler kommuner skulle kunna ta fasta på genom att införa tidig vattenträning och badverksamhet, något som en kommun har gjort i samband med en åtgärdsplan för att öka andelen simkunniga barn.

Seyla Benhabibs deliberativa demokratimodell (Benhabib, 2002, s 40-41) förutsätter en reflekterande och respektfull dialog mellan bland annat olika kulturella och religiösa grupper. Genom att tillåta olika former av kulturella uttryck och religiösa förhållningssätt, menar Seyla Benhabib att man på bästa sätt tillvaratar och utvecklar en demokrati (2002). Något av detta förhållningssätt tycker jag mig urskilja utifrån en av de intervjuade utbildningsansvarigas beskrivning. Han berättade om hur några av kommunens skolors representanter tagit kontakt med en muslimsk församling. Via en respektfull dialog enades skolornas representanter och en ledare för församlingen om att samarbeta kring komplexiteten med skolbarnens simundervisning. I egenskap av religiös företrädare påvisade denne imam, i samband med föräldramöten, för de muslimska föräldrarna att

simundervisningen inte strider mot islam och att det är viktigt att kunna simma om man bor i Sverige. Föräldrarna fick möjlighet att ställa frågor till både skolans representanter och imamen och diskutera kring ämnet. Denna dialog mellan skola, en religiös grupp och deras företrädare, kan ha motverkat misstänksamhet och osäkerhet hos barnens föräldrar. Dialogen bidrog enligt den intervjuade kommunrepresentanten till att fler barn än tidigare gavs tillåtelse att medverka i simundervisningen. Ett ökat samarbete mellan skolor, församlingar och föreningar, för att gemensamt förklara syftet med och vikten av simkunnighet, skulle kunna vara en väg som bidrar till att nå fram till elevers föräldrar och att få dem att acceptera simundervisningen. Detta förutsätter dock en ömsesidig respekt grupperna emellan.

Två av kommunerna har börjat, att för föräldrarna, tydligt klargöra att barnen inte kan få betyg i ämnet idrott och hälsa om de inte kan simma. Detta har bidragit till att de flesta föräldrar har accepterat att deras barn deltar i simundervisningen. Tydligare och gemensamma regler inom detta område efterfrågas från flera av kommunernas representanter. I och med att riktlinjerna är otydliga och att vissa styrdokument kan tolkas på olika sätt, har kommunerna kommit att utarbeta olika förhållningssätt och program för att hantera dessa frågor. Förtydligade riktlinjer skulle, enligt vad som har framgått av intervjuerna, kunna bidra till att rektorer blir säkrare på hur de ska hantera fall med dispenser. Sammanfattningsvis borde för hela landet gemensamma riktlinjer kring dispenshandläggning från obligatorisk simundervisning, kunna bidra positivt i strävan efter att tillgodose en för alla barn likvärdig utbildning. Detta är något som Skolverket tycks ha tagit fasta på och tydligare regler och riktlinjer är under utarbetande. I ett pressmeddelande den 1 september 2006 meddelade Skolverket att den nya formuleringen i Kursplanen för idrott och hälsa kommer att vara;

(...) att samtliga elever i år 5 ska ha god vattenvana, kunna simma 200 meter och hantera nödsituationer vid vatten. (Skolverket, 2006)

Skolverket klargjorde även i samma pressmeddelande att det ska bli skärpta krav på uppföljning av simkunnigheten i årskurs 9.

5.1.4 Konsekvenser av kommunernas handläggning och praxis

Otydliga och motstridiga riktlinjer kring hur man i kommunerna ska hantera föräldrars begäran om befrielse från obligatorisk simundervisning, har medfört att kommunerna har utarbetat egna riktlinjer, som i vissa fall skiljer sig märkbart åt. Vissa kommuner bekostar simundervisning utanför skoltid, för barn som särskilt behöver det medan andra endast bekostar simundervisning på ordinarie skoltid. Även uppföljningen av barnens simkunnighet varierar från en gemensam kontroll i årskurs 5, till en årlig uppföljning. Dessa skillnader, till följd av otydliga riktlinjer, kan eventuellt innebära att barnen i de olika kommunerna inte får likvärdiga simkunskaper.

Flera av de intervjuade tog upp att vi lever i ett land med sjöar och hav och att barn behöver lära sig simma för att inte riskera att drunkna. Tidigare har kommunerna varit mer generösa med att bevilja dispenser från simundervisning. I och med bland annat Skolverkets rapport (2004) och att frågan har blivit allt vanligare i samband med den höga andelen muslimska barn i vissa kommuner, har rektorerna och kommunernas representanter kommit att reflektera över vad dispenser från simundervisning kan innebära. En av de intervjuade utbildningsansvariga sa bland annat:

Bristande simkunskaper kan ha andra konsekvenser förutom säkerheten. Det är även en social fråga. Barn som inte kan simma kan i vissa situationer känna att de inte mår bra, när de t.ex. inte får följa med och bada. Det är inte bra för barnens självkänsla. (Intervju, 22 november, 2006)

När föräldrar begär befrielse från simundervisning brukar barnen vara lojala med sin familj, säger alla tillfrågade i intervjuerna. Däremot utgår de i skolorna och kommunen från att barnen egentligen vill delta, säger en av de intervjuade. Barnen är i en utsatt och beroende position.

Seyla Benhabib har ställt upp tre villkor för att, med fokus på kvinnofrågans dilemman, studera huruvida kulturella och religiösa traditioner är förenliga med en universalistisk deliberativ demokratimodell. 1 egalitär ömsesidighet, 2 ”frivillig självtillskrivning”, 3 frihet att träda ut och att ansluta sig. (Benhabib, 2002, s 40-41)

Egalitär ömsesidighet innebär bland annat att ingen kultur eller grupp ska stå över någon annan vad gäller makt, inflytande och status (Benhabib, s 41). Detta är ett förhållande som tidigare – även om det specifika begreppet inte var känt – kommunens representanter utifrån goda föresatser, kan ha tolkat, som att alla ska ha rätt att leva efter sin kulturs förhållningsregler i så hög grad som möjligt. Detta fenomen är något som flera av de intervjuade tar upp i undersökningen. För ett barn är det dock svårt att hävda att han eller hon tillhör en särskild grupp och därför ska behandlas utifrån den gruppens regelsystem. I och med att ett barn befinner sig i ett beroendeförhållande till både sina föräldrar och till sin skolas företrädare, är det viktigt att skolans representanter genomgående sätter barnets bästa i fokus i enlighet med FN: s konvention om barnets rättigheter, artikel 3 (se s 27).

Barn är lojala mot sina föräldrar och de befinner sig i ett underläge i en konflikt mellan barnets rätt till kunskap och familjens rätt till religiös och kulturell frihet. I själva verket har ett barn ingen faktisk möjlighet att ta avstånd från sina föräldrars ställningstagande ”frivillig självtillskrivning”, utan att riskera att drabbas av eventuella repressalier eller uteslutning från familjegemenskapen. Att utöva Benhabibs tredje villkor för en deliberativ demokrati ”frihet att träda ut och att ansluta sig” (Benhabib, 2002, s 41) kan tyckas än svårare för ett barn i förhållande till sin familj.

I FN: s konvention om barnets rättigheter, § 29 står följande angivet:

(...) barnets utbildning skall syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga; (Barnkonventionen, § 29a).

I skollagens första kapitel kan man läsa:

2 § Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet.

För att möjliggöra för ett barn att få sin röst hörd, finns det därför ett behov av att myndigheter och skola står upp för och försvarar barnens rätt till kunskap. Flera representanter från kommunerna har tagit upp att de från myndigheters och skolors håll, har skärpt sitt agerande i fall då föräldrar begär dispens från obligatorisk undervisning. I och med att Skolverket publicerade sin rapport (2004) ökade medvetenheten om svårigheterna i frågor om befrielse från simundervisning. Ett par av kommunerna angav att de är på gång med att utarbeta tydligare riktlinjer för hanteringen av dispenser. Skolorna och kommunerna verkar utifrån den här genomförda studien, ha börjat inta en mer uttalad ställning till stöd för barns rätt till kunskap och en mindre oreflekterat tolerant inställning till kulturella och religiösa hänsyn. Barnen ska kunna leva och klara sig i Sverige – de behöver kunskap för att inte bli marginaliserade. De behöver även den grundläggande färdighetskunskap som simning innebär för att inte riskera att drunkna i ett land som till stor del består av sjöar och som gränsar mot havskuster. Detta sammantaget har fått en ökad prioritet. Det verkar som att kommunernas representanter och skolpersonal har lärt sig av erfarenhet över tid. Förvaltningspersonal och rektorer uttrycker att de har blivit säkrare när det gäller att ta ställning i barnens intresse, trots att de då kan uppfattas som eller anklagas för att vara intoleranta.

Seyla Benhabib (2002) och Ingmarie Froman (2006) är exempel på två författare som tar upp frågan om kulturrelativism. Froman menar att kulturrelativismen tidigare var så starkt förhärskande ”att det var svårt att ta upp frågor som på något sätt ifrågasatte familjens makt över barnen”. Detta är något som i så fall strider mot FN: s konvention om barns rättigheter, där det står angivet att:

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet. (FN: s konvention om barnets rättigheter, artikel 3)

I rapporten från Länsstyrelsen i Skåne län (2002), kan man också läsa om att kommuner i fall med konflikter mellan föräldrar och barn kring religionens påverkan på skolundervisningen, har svårigheter med att avgöra vad som ska prioriteras högst – familjens rätt att utöva sin religion, eller barnets rätt till fullständig undervisning. Skulle dessa representanter utgå från Barnkonventionen, skulle det inte råda någon osäkerhet om att de ”vid alla åtgärder” ska låta ”barnets bästa komma i främsta rummet”.

De kommuner som har en låg andel invandrare verkar ha en mer obekymrad och flexibel attityd till hur man löser situationer som uppstår kring simningen till följd av religiösa skäl. I kommuner där en mycket stor andel barn är från andra länder och där många har muslimsk bakgrund, är frågan ett ständigt återkommande problem. Dessa kommuner verkar ha angripit problemet på olika sätt. Ett par kommuner har vidtagit kraftiga åtgärder för att tidigt ta itu med simningen, och förebygga att problem uppstår. En annan kommun med mycket hög andel invandrade barn verkar ha intagit en mer uppgiven inställning till problemen. De tycks ha så många och tunga problemområden att hantera, vilket verkar ha bidragit till att simundervisningen har fått stå tillbaka. Man kan snarast uppfatta det som att denna kommun har insett att den inte kommer att klara av att hantera denna uppgift och har därför givit den en låg prioritet. Svenskundervisning och verksamhet för att få barnen ”att landa”, som en intervjuad uttryckte det, har fått gå före.

I Fromans bok (2006) berättar en ung kvinna att hon brukar bära med sig citatet; ”ingen kan hindra dig från att skaffa dig kunskap” (2006, s 81) från Koranen. ”Enligt islam ska ingenting hindra en kvinna från att studera. Men om de får tillåtelse till det, det är naturligtvis en helt annan fråga” (2006, s 81), säger denna unga kvinna. Detta tyder enligt min tolkning på att det kan vara familjestruktur snarare än religion som inverkar i vissa fall då flickor hindras att delta i simundervisning. Tolkningar är avgörande.

5.2 Kommunernas dokument

I samband med intervjuerna fick informanterna frågan om de hade någon form av avtal med något religiöst samfund kring dispenser från simundervisningen. Något direkt avtal hade ingen av de tillfrågade kommunerna. Däremot visade det sig att vissa av dem har olika slags dokument och riktlinjer som de på varierande sätt använder sig av, i de fall då ärenden om dispenser från simundervisning kommer upp. Samtliga kommuner lät mig få ta del av dessa dokument. Genom att studera formulären och texterna med sina varierande formuleringar och betoningar, har jag tyckt mig få en ökad förståelse för hur kommunerna på olika sätt hanterar dispensärenden.

Tydligt, genom dessa dokument tycker jag att det blir att kommunerna på olika sätt har försökt att klarlägga och lyfta fram de riktlinjer som de har att följa via de nationella styrdokument. I en kommun hänvisas det i ett dokument till kursplanen i idrott och hälsa och att barn som inte kan simma inte heller kan få betyg i skolämnet.

I en annan kommun har det utarbetats särskilda handlingar för hur en förälder ska kunna överklaga om en rektor har fattat beslut om avslag på ansökan om dispens eller ansökan om att en elev ska få undervisas i särskild undervisningsgrupp. Dessa dokument har, enligt den utbildningsansvariga i kommunen, tagits fram för att tydliggöra gången i ett demokratiskt samhälle med bland annat människors möjlighet att kunna överklaga myndighetsbeslut. I denna kommun sa den intervjuade utbildningsansvariga att de ”jobbar mycket med att förtydliga det juridiska i dessa frågor”.

En kommun har utarbetat ett särskilt program för att arbeta med att öka simkunnigheten i grundskolan. De åtgärder som där har vidtagits har ägt rum, bland annat till följd av Skolverkets rapport om barns simkunnighet, (2004) som gjorde kommunen speciellt uppmärksammad på dessa frågor.

Att skolan ska vara avgiftsfri är befäst i Skollagen, 5 kap 21 §. Det är dock inte alla kommuner som står för de kostnader som simundervisning på fritiden innebär, för ett barn som har givits tillåtelse att lära sig att simma utanför skoltid. För att avgifter inte ska bli en avgörande faktor som bidrar till att barn exempelvis inte lär sig att simma, har en kommun utarbetat ett särskilt dokument om vad en avgiftsfri skola ska innebära i den aktuella kommunen. Utifrån detta kan rektorer bland annat fatta beslut om att bekosta simundervisning utanför skoltid i individuella fall.

Kommunernas syfte med att utarbeta tydligare regler och riktlinjer, tycks vara att åskådliggöra och lyfta fram dessa för föräldrar och berörd personal. Genom tydligare riktlinjer verkar kommunernas representanter ha förhoppningen om att det ska bli lättare för skolornas personal att försvara elevernas medverkan i den obligatoriska simundervisningen.

6 Slutdiskussion

Mitt syfte med den här uppsatsen har varit att undersöka hur kommuner handlägger och förhåller sig till dispenser från obligatorisk simundervisning, till följd av religiösa hänsyn. Den empiriska studien har utgått från fyra frågeställningar. Dessa har berört kommuners handläggning av och prioriteringar vid dispenser samt konsekvenser av handläggningen och uppslag till möjliga förbättringar i dessa avseenden. Utifrån undersökningen har jag även haft för avsikt att diskutera och analysera barns rätt till likvärdig utbildning.

Undersökningen har endast omfattat fem kommuner och därav går det inte att göra några statistiska generaliseringar utifrån materialet. Detta har heller inte varit syftet med studien. Min förhoppning är snarare att den här undersökningen i någon mån kan bidra till att öka medvetenheten om komplexiteten i samband med dispensärenden gällande obligatorisk undervisning med hänvisning till religiösa skäl. I och med att underlaget till urvalet för undersökningen grundades på ett landsomfattande material där alla kommuner redovisat andelen simkunnighet för respektive kommuns barn, med tillhörande motiveringar, tror jag dock att undersökningen är välgrundad och tillförlitlig.

Studien visar tydligt att de undersökta kommunerna har märkbart varierande riktlinjer och förhållningssätt till och handläggning av dispenser från obligatorisk simundervisning. Olikheter tycks till viss del bottna i skilda tolkningar av hur dessa frågor ska hanteras. Lagar och förordningar visar sig ibland delvis vara motstridiga och svårtolkade. Skillnaderna mellan kommunerna kan bidra till att barn inte erbjuds en likvärdig utbildning, oberoende av geografisk hemvist i landet, något som de har rätt till enligt skollagen.

Att kommunerna i sig är mycket varierande till sin organisatoriska utformning, med skilda besluts- och informationsvägar, kan ytterligare bidra till att motverka en för alla likvärdig utbildning. Dessa utmärkande skillnader mellan kommunerna emellan, var ett för mig oväntat resultat av studien. Jag upplevde det som en tidskrävande och tungrodd uppgift att få grepp om hur de olika kommunerna var organiserade, hur gången i ärenden såg ut i respektive kommun och vem som var ansvarig för olika frågor. Detta måste vara en försvårande omständighet, då exempelvis en statlig myndighet ska samla in information om ett specifikt ämne. Kommunernas verksamhet blir inte helt enkel att granska.

Barns rätt till kunskap har varit ett återkommande tema i den här uppsatsen. Många barn i Sverige kommer från familjer med en trosåskådning eller kultur, som har en annan syn på bland annat hur flickor och kvinnor ska klä sig för att uppfattas som anständiga. Vilka religioner eller religiösa samfund som skulle vara representerade i fall med dispenser från simundervisning var i studiens början inte något självklart för mig. Jag utgick ifrån att olika religiösa inriktningar kunde ha förhållningsregler kring bland annat ombyte och klädsel i samband med simning i likhet med Plymouthbröderna och att detta skulle komma fram i undersökningen. Från studien framgick det dock att det framför allt var muslimska barn som var aktuella i de fall då dispens från simundervisning förekommit. Inga andra samfund nämndes i samband med intervjuerna. Att muslimska barn skulle vara berörda av dispensärenden från simundervisning var för mig inte något oväntat. Inom en viss tolkning av islam ska en flicka eller kvinna täcka sin kropp och dölja sina kroppsformer. Detta kan utgöra ett hinder i de sammanhang då muslimska flickor i religiösa familjer ska medverka i den obligatoriska simundervisningen i Sverige. Samtliga undersökta kommuner uppger i studien

att de upplever detta som ett återkommande fenomen. Eftersom barn har rätt till en jämfört med andra likvärdig utbildning och simlektionerna i skolan är obligatoriska, borde alla barn garanteras simundervisning. Problem uppstår dock i de sammanhang då barns föräldrar begär befrielse från simlektionerna å sina barns vägnar, med hänvisning till religiösa hänsyn. Å ena sidan råder religionsfrihet i Sverige och föräldrarna kan hävda att de har rätt att utöva sin religion och att deras barn också ska omfattas av denna. Å andra sidan är det problematiskt att hävda att ett barn automatiskt ska hänföras till sin familjs tro och värdesystem, utan att ta hänsyn till barnets individuella önskemål och eventuella ställningstagande. Ett barn befinner sig i beroendeställning både till sin familj och till sin skolas företrädare. Därför är det viktigt att samhällets representanter i form av skolpersonal och kommunala tjänstemän, med bland annat stöd av FN:s barnkonvention, står upp för och försvarar barnets rätt till kunskap. Utan simkunskaper riskerar ett barn i ett land som Sverige med många sjöar och havskuster att under olyckliga omständigheter drunkna. Dessutom begränsas barn från att delta i andra aktiviteter i vardagen, då de exempelvis behöver vistas vid vatten eller på en båt. Genom dessa begränsningar finns det risk för att de berörda barnen marginaliseras och att de eventuellt i vissa sammanhang utvecklar ett försämrat självförtroende och utanförskap.

Från undersökningen framkommer det även att vissa kommuner arbetar aktivt med att få barn att delta i bad- och vattenaktiviteter från tidig ålder och att de är mycket restriktiva med att bevilja generella dispenser från simundervisning. I andra kommuner tillåts befrielse från simlektioner i högre grad och en mer passiv inställning till att arbeta med dessa frågor kan skönjas. Detta kan, enligt en kommuns representant, till viss del bero på att de berörda kommunerna har en tung belastning i form av en stor grupp till Sverige nyanlända barn, som behöver grunderna i svenska och möjlighet att få lära känna sin nya hemmiljö, innan de påbörjar aktiviteter som simning. Anmärkningsvärt är att en kommun nämner att den grupp barn som kommer till Sverige efter årskurs 5 i somliga fall riskerar att helt gå miste om simundervisning, eftersom simlektioner efter en kontroll i årskurs 5 inte prioriteras.

Att skolan ska vara avgiftsfri finns också angivet i Skollagen. Från studien framkommer det att de ekonomiska riktlinjerna i kommunerna, gällande de barn som har fått tillåtelse att få sin simundervisning tillgodosedd på fritiden och under föräldrars ansvar, skiljer sig åt. I ett par av de undersökta kommunerna kan skolan stå för de kostnader som simundervisning utanför skolan innebär i dessa individuella fall. En kommun har till och med utarbetat förtydligade riktlinjer för hur den aktuella kommunen ska tolka vad en avgiftsfri skola innebär. I andra kommuner får elevernas familjer själva bekosta simundervisning som sker utanför skoltid, även om en överenskommelse om att så ska ske förekommer. Detta kan i olyckliga fall innebära att barn i familjer som har en svår ekonomisk situation, inte får simundervisning till följd av att familjen inte har råd att betala för den. I fall som dessa kan man ifrågasätta om barnen som berörs, får en likvärdig utbildning och om skolan verkligen är avgiftsfri.

Flera av de intervjuade gav uttryck för att representanter i kommunerna och skolorna har gått från ett tidigare mer kulturrelativistiskt förhållningssätt med en mycket tolerant attityd gentemot kulturella olikheter, mot att idag och efter bland annat Skolverkets rapport (2004) i högre grad stå upp för barns rätt till kunskap. Det verkar som att kommuners och skolors representanter tidigare inte har varit helt medvetna om komplexiteten i frågor som rör dispenser från obligatorisk undervisning till följd av religiösa skäl. Skolverkets rapport (2004) tycks ha varit en bidragande faktor till att rektorer, lärare och kommunrepresentanter har kommit att reflektera över dessa frågor. Bland annat har denna reflektion berört vilka konsekvenser olika slags ageranden från kommunernas sida kan föra med sig.

Kommunerna har utarbetat varierande riktlinjer till att hantera dispenser från simundervisningen till följd av religiösa hänsyn. En kommun arbetar långsiktigt med att förändra attityden till simning och att avdramatisera företeelsen som sådan, genom att bland annat införa tidig vattenlek och badverksamhet. En annan kommun har gjort försök med att samarbeta med en muslimsk församling för att tillsammans skapa en respektfull dialog om simning med barnens föräldrar. På detta sätt har fler barn fått tillåtelse att delta i simlektionerna. Ytterligare ett par andra kommuner arbetar istället framför allt med att utarbeta tydligare riktlinjer för hantering av dispenser från simundervisning och med att förankra olika formuleringar i lagar och styrdokument. Med dessa lagar och förordningar som stöd har det varit lättare för rektorer att stå upp för barns rätt till kunskap genom att exempelvis inte bevilja befrielse från den obligatoriska undervisningen.

Barns rätt till kunskap är en grundsten i ett demokratiskt samhälle. Att frånhålla barn betydelsefull kunskap, så att de går miste om avgörande redskap inför livet, är svårt att försvara. För att barn ska kunna växa upp och bli fungerande medborgare i vårt demokratiska samhälle, behöver de förutsättningar för att kunna agera i och ta ställning till sin omvärld. Kunskap finns i många olika former och inom olika områden. En av dessa former av kunskap, som kan bidra till ett fullvärdigt liv för människor i vårt samhälle är just simning.

7 Uppslag inför framtida forskning

I samband med den här undersökningen har det varit lätt att börja fundera över vad som bör få väga tyngst, kulturell rättvisa eller social rättvisa med en strävan efter jämställdhet mellan könen? Går dessa två värden att förena? Hur bör kommuners och skolors representanter agera då det uppstår en konflikt mellan dessa värden? Utifrån de här stora frågorna finns det många ämnen att forska vidare kring.

Några mer konkreta områden har jag dock funderat särskilt på under arbetet med den här studien. I den genomförda undersökningen behandlades framför allt muslimska barns dispenser. Detta blev en följd av att informanterna i den genomförda undersökningen hävdade att dessa barn är vanligast representerade vid dispenser från simundervisning. Det skulle dock vara intressant och av stor samhällsrelevans att genomföra en jämförande studie mellan olika religioners och samfunds påverkan på obligatorisk undervisning inom den svenska grundskolan och vilka konsekvenser denna påverkan kan medföra.

Att det från undersökningen har framkommit att kommunerna har märkbart skilda riktlinjer för handläggning av dispensärenden från obligatorisk undervisning, är ett annat intressant forskningsområde. Vilka konsekvenser kan dessa olika riktlinjer i kommunerna kring handläggning av dispenser från obligatorisk undervisning överlag få för barn avseende likvärdig utbildning?

I min studie beskrivs ett åtgärdsprogram med bland annat tidig vattenträning för kommunens förskolebarn i syfte att höja andelen simkunniga. Det skulle vara meningsfullt att genomföra en uppföljande undersökning för att studera vad detta åtgärdsprogram har inneburit för skolelevernas medverkan i undervisningen och för deras simkunskaper.

8 Referenser

- Benhabib, S. (2004). *Jämlikhet och mångfald. Demokrati och medborgarskap i en global tisålder*. Göteborg: Daidalos.
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.
- Francia, G. (2007a). [Kommande]. Religiösa friskolor, en fråga om rättvisa. I J. Berglund & G. Larsson. *Religiösa friskolor i Sverige, historiska och nutida perspektiv* Lund: Studentlitteratur.
- Francia, G. (2007b). *The Negotiation of Swedish Muslims Girls' Right to Knowledge in the Name of Cultural Justice*. [Opublicerat manuskript].
- Froman, I. (2006). *Islam, brudar & paljetter*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Hirsi Ali, A. (2006). *En fri röst*. Falun: Bonnier Fakta.
- Jönköpings kommun. (2005). *Råd och riktlinjer för muslimska barn/elever i Jönköpings kommuns skolor – överenskommelser mellan skolan och de muslimska församlingarna i Jönköping*.
- Länsstyrelsen i Skåne län, Samhällsbyggnadsenheten, (2002). *Utsatta flickor i patriarkala familjer – om behov av skyddat boende och andra insatser*.
- Nationalencyklopedin*. (1993). Höganäs: Bra Böcker.
- Nationalencyklopedin*. (1994). Höganäs: Bra Böcker.
- Nilsson, C. (1986). *Sekternas sekt: De exklusiva Plymouthbröderna*. Stockholm: Proprius.
- Parker-Jenkins, M. (2006). *Rights in Conflict: An Exploration of Parent's Rights and Children's Rights with Reference to Faith-Based Schools*. Paper presented to ECER (The European Conference on Educational Research) Geneva, Switzerland.
- Svanberg, I. och Tydén, M. (1999). Hur svensken blev svensk och invandraren främling, i boken *I nationalismens bakvatten*. Lund: Studentlitteratur.

8.1. Elektroniska referenser

Esmer, Y. & Pettersson, T. *Vilka är annorlunda? Om invandrares möte med svensk kultur*. Integrationsverkets rapportserie 2005:03; http://www.integrationsverket.se/upload/Publikationer/2005-03_web.pdf , hämtad 2006-11-23.

FN: s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna; http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?module_instance=7 , hämtad 2006-12-15.

FN: s konvention om barnets rättigheter; <http://www.rb.se/www/Templates/1600/1620.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2fsv%2fBarnkonventionen%2fLangaVersionen> , hämtad 2006-12-13.

Grundskoleförordningen; [http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?\\${HTML}=SFST_LST&\\${OOHTML}=SFST_DOK&\\${SNHTML}=SFST_ERR&\\${MAXPAGE}=26&\\${TRIPSHOW}=format=THW&\\${BASE}=SFST&\\${FREETEXT}=&BET=1994%3A1194&RUB=&ORG](http://rixlex.riksdagen.se/htbin/thw?${HTML}=SFST_LST&${OOHTML}=SFST_DOK&${SNHTML}=SFST_ERR&${MAXPAGE}=26&${TRIPSHOW}=format=THW&${BASE}=SFST&${FREETEXT}=&BET=1994%3A1194&RUB=&ORG), hämtad 2006-12-13.

Björklund, J. et. al., DN debatt, *Inför totalt stopp för nya religiösa friskolor*, 2005-10-31; <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=481230> , hämtad 2006-12-13.

Kursplaner, Skolverkets hemsida: <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=15&skolform=11&id=2087&extraId=> , hämtad 2007-01-05.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94) och Läroplan för förskola, 1998 (Lpfö98); <http://www.skolverket.se/sb/d/468/a/1841> , hämtad 2007-01-05.

Islamguiden: Sju villkor för kvinnans klädsel; <http://www.islamguiden.com/kladsel.shtml> , hämtad 2006-12-12.

Skolverkets avslag till att starta friskola för Plymouthbrödernas medlemmar i Hylte, 2005; <http://www.skolverket.se/sb/d/741/a/3113>, hämtad 2006-12-14.

Skolverket, *Skärpta krav för skolornas simundervisning*, pressmeddelande, 2006-09-01; <http://www.skolverket.se/sb/d/1271/a/6874> , hämtad 2006-12-13.

Svenska Livräddningssällskapets (SLS: s) definition av simkunnighet; <http://www.sls.a.se/templates/Page.aspx?id=127> , hämtad 2007-01-15.

Skolverkets rapport om simkunnighet, (Rapport Dnr 2 332:60). 2004; http://www.skolverket.se/content/1/c4/05/26/Rapport_simtillsyn.pdf, hämtad 2006-10-20.

Timplan för grundskolan; <http://www.skolverket.se/sb/d/372/a/841#paragraphAnchor0> , hämtad 2006-12-19.

Utsatta flickor i patriarkala familjer – om behov av skyddat boende och andra insatser, Samhällsbyggnadsenheten i Skåne län, 2002. <http://www.m.lst.se/documents/2002%20231.pdf> , hämtad 2006-12-13.

Intervjufrågor

- 1 Hur hanterar kommunen fall då föräldrar, för sina barns räkning, begär dispens från deltagande i obligatorisk simundervisning?
- 2 Enligt vilka riktlinjer fattas beslut om att dispens beviljas eller ej?
- 3 Vilken befattning fattar besluten? Sker detta i skolan eller av kommunen centralt?
- 4 Hur hanteras eventuella fall då barn vill delta i simundervisning, men deras föräldrar motsätter sig detta?
- 5 Har kommunen något avtal, med religiösa samfund, i vilka det framgår att föräldrarna kan överta ansvaret för sina barns simundervisning? Om så är fallet – vilka samfund berörs?
- 6 Vid dispenser, hur kontrollerar kommunen/skolorna att föräldrarna har fullföljt sitt åtagande att ansvara för barnens simkunskaper? Finns det någon uppföljning i slutet av årskurs 5 av att dessa barn kan simma och hantera farliga situationer vid vatten? Om så är fallet, hur går uppföljningen till?
- 7 Har ni i kommunen någon aktuell statistik (2002-2006) för antalet dispenser till följd av religiösa skäl? Intressant kan vara eventuell fördelning mellan flickor och pojkar, ålder och eventuellt ursprungsland för familjen?
- 8 Har du några förslag på hur hanteringen av dessa frågor kring dispenser, framför allt på grund av religiösa skäl, skulle kunna förbättras?
- 9 Övriga synpunkter och kommentarer